

Sanna Kallio

LAKI YLEISISTÄ KIRJASTOISTA KÄYTÄNNÖSSÄ

Kyselytutkimus Joki-kirjastojen alueen yleisille kirjastoille

LAKI YLEISISTÄ KIRJASTOISTA KÄYTÄNNÖSSÄ

Kyselytutkimus Joki-kirjastojen alueen yleisille kirjastoille

Sanna Kallio
Opinnäytetyö
Kevät 2021
Kulttuurituottamisen ja luovan talouden
koulutusohjelma (YAMK)
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kulttuurituottamisen ja luovan talouden koulutusohjelma (YAMK)

Tekijä: Sanna Kallio

Opinnäytetyön nimi: Laki yleisistä kirjastoista käytännössä - Kyselytutkimus Joki-kirjastojen alueen yleisille kirjastoille

Työn ohjaaja: Pekka Isomursu

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2021

Sivumäärä: 47 + 6

Tässä opinnäytetyössä selvitetään, miten voimassa oleva laki yleisistä kirjastoista (1492/2016) näkyy tulevan Joki-kirjastojen alueen yleisten kirjastojen toiminnassa ja onko uusi laki muuttanut yleisten kirjastojen toimintaa edelliseen lakiin verrattuna. Tutkimuksessa selvitetään myös kirjastoalan koulutuksen tarvetta tulevaisuudessa. Tutkimuksen viitekehys on laki yleisistä kirjastoista (1492/2016) ja kirjastoalan koulutus Suomessa.

Selvitys perustuu helmikuussa 2021 tehtyyn kyselytutkimukseen, joka toteutettiin Webropol- kysely- ja raportointityökalua käyttäen. Aineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla, jossa oli avoimia ja strukturoituja kysymyksiä. Kysymykset oli muodostettu lain pykälien mukaisesti. Kyselyn kohderyhmä oli tulevan Joki-kirjaston alueen yleisten kirjastojen johtajat tai vastaavassa roolissa toimivat muut henkilöt. Vuoden 2021 aikana Tiekkö- ja Kiri-kirjastot yhdistyvät yhdeksi suuremmaksi kirjastokimpaksi josta tulee nimeltään Joki-kirjastot. Kimppojen lisäksi Joki-kirjastoihin liittyy myös Reisjärven kunnankirjasto. Tuleviin Joki-kirjastoihin kuuluvat seuraavien Oulun Eteläisten kuntien yleiset kirjastot: Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Kalajoki, Kärämäki, Merijärvi, Nivala, Oulainen, Pyhäjärvi, Pyhäntä, Reisjärvi, Sievi, Siikalatva ja Ylivieska.

Kaikki vastaajat kokivat, että laki yleisistä kirjastoista ja uuden lain tavoitteet ovat onnistuneet. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja paikallisen aluehallintoviranomaisten toiminta on ollut myös kaikkien mielestä riittävää. Kirjastojen rahoitus puolestaan ei ollut riittävä yhdenkään vastaajan mielestä.

Kirjastoalan koulutus koettiin erittäin tärkeänä (56 %) tai tärkeänä (44 %). Joki-kirjastojen alueen mahdollisissa tulevissa alan työpaikoissa kirjastoalan koulutusta vaaditaan 98 prosenttisesti.

Asiasanat: yleiset kirjastot, kirjastot, lainsäädäntö, kirjastoala, koulutus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Cultural Production and Creative Industries (Master)

Author: Sanna Kallio

Title of thesis: Act on Public Libraries in practice: Survey for public libraries in the area of Joki-libraries

Supervisor: Pekka Isomursu

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2021

Number of pages: 47 + 6

This thesis examines how the current law on public libraries (1492/2016) is reflected in the activities of public libraries in the becoming Joki library area and whether the new law has changed the activities of public libraries compared to the previous law. The thesis also examines the need for library training in the future. The frame of reference for the study is the Act on Public Libraries (1492/2016) and library education in Finland.

The survey for this thesis was conducted in February 2021 and was carried out by using the Webropol survey tool. The material was collected by using a questionnaire and the questions were formed in accordance with the sections of the law. The target group of the survey was the library directors from the becoming Joki-library area or persons who act in a similar role. During 2021, the general libraries of the following municipalities: Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Kalajoki, Kärsämäki, Merijärvi, Nivala, Oulainen, Pyhäjärvi, Pyhäntä, Reisjärvi, Sievi, Siikalatva and Ylivieska will merge into one larger library bundle, which will be called the Joki-libraries.

All respondents felt that the law on public libraries and the objectives of the new law have been successful. The activities of the Ministry of Education and Culture and local regional authorities have also been considered sufficient. In turn, the funding of libraries was insufficient in the opinion of all the respondents.

Library education was perceived as very important (56%) or important (44%) amongst the respondents. Library training is required on 98% of possible future job openings in Joki-library area.

Keywords: public libraries, libraries, law, education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KIRJASTOALAN LAINSÄÄDÄNNÖN HISTORIAA	8
2.1	Kansankirjastolaki 1928.....	8
2.2	Kirjastolaki 1961	8
2.3	Kirjastolaki 1986.....	9
2.4	Kirjastolaki 1998.....	9
2.5	Laki yleisistä kirjastoista 2016	10
3	LAKI YLEISISTÄ KIRJASTOISTA 1492/2016.....	11
3.1	Lain soveltamisala.....	11
3.2	Lain tavoite.....	12
3.3	Määritelmät.....	13
3.4	Valtion viranomaisten tehtävät	13
3.5	Kunnan tehtävät	14
3.6	Yleisen kirjaston tehtävät.....	15
3.7	Valtakunnallinen kehittämistehtävä	17
3.8	Alueellinen kehittämistehtävä	17
3.9	Eriyinen tehtävät.....	18
3.10	Yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen.....	19
3.11	Yhteistyö.....	20
3.12	Maksuttomuus ja maksut.....	20
3.13	Kirjaston käyttäjän velvollisuudet.....	21
3.14	Käytösäännöt	22
3.15	Lainauskielto ja kirjaston käyttökielto	22
3.16	Arviointi	23
3.17	Osaaminen ja johtaminen.....	24
3.18	Rahoitus	26
3.19	Muutoksenhaku	27
3.20	Voimaantulo	27
4	KIRJASTOALAN KOULUTUS SUOMESSA	28
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTUS	29
6	TUTKIMUSTULOKSET	31

6.1	Lain toteutuminen käytännössä	31
6.2	Kirjastoalan koulutuksen tarve.....	41
7	POHDINTA	43
8	LÄHTEET	44
	LIITTEET	48

1 JOHDANTO

Olen työskennellyt kirjastoalalla teini-ikäisestä lähtien. Ensimmäinen kesätyöpaikkani oli kirjastoapulaisena Oulaisten kaupunginkirjastolla ja tällä hetkellä työskentelen ammatillisen koulutuksen kirjastoalan lehtorina Haapaveden Opistolla. Tältä pohjalta oli siis luontevaa valita opinnäytetyön aiheeksi kirjastoalaan liittyvä selvitys. Kulttuurituottamisen ja luovan talouden tutkintoon kuuluvassa kulttuurituottamisen ominaispiirteet opintojakson juridiikan tehtävässä päädyin käymään läpi uutta lakia yleisistä kirjastoista joka astui voimaan vuoden 2017 alusta. Laki oli jo ennestään minulle tuttu, mutta tehtävän johdosta päädyin perehtymään siihen vielä syvällisemmin. Tästä sain lopulta ajatuksen, että samaa aihetta voisi hyödyntää opinnäytetyössä.

Olen ollut kirjastoalan töissä kolmen eri kirjastolain voimassaolon aikana. Kirjastolain opettaminen kuuluu Haapaveden Opistolla kirjastotoimen perusteiden opetukseen ja oikeastaan vasta nyt lehtorina työskennellessäni olen syventynyt lakiin ja asetuksiin syvällisemmin. Halusin tutkia, kuinka laki on vaikuttanut eri kirjastoissa ja tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui luontevasti ympärilläni olevan kirjastoverkosto. Asun nykyisten Tiekkö-kirjastojen alueella ja työpaikkani on Kiri-kirjastojen alueella. Tänä keväänä Tiekkö- ja Kiri-kirjastot yhdistyvät Joki-kirjastoiksi, joten ne olivat helppo valinta tutkimuksen kohderyhmäksi. Yleisten kirjastojen laista on tehty muutamia aiempia tutkimuksia, mutta halusin keskittyä erityisesti Oulun Eteläisen alueen näkökulmaan sillä sitä ei ole tutkittu aiemmin.

Kirjastoalan koulutusta tarjotaan Suomessa vain muutamassa korkeakoulussa ja oppilaitoksessa. Koska itse toimin alan lehtorina, minua kiinnosti myös tutkia, millainen merkitys kirjastoalan koulutuksella on tutkimusalueen kirjastonjohtajien keskuudessa ja vaativatko he tulevilta työntekijöiltä kirjastoalan koulutusta. Tämä näkökulma on todella mielenkiintoinen oman työn kannalta, erityisesti koska uusi laki väljensi pätevyysvaatimuksia.

2 KIRJASTOALAN LAINSÄÄDÄNNÖN HISTORIAA

Suomessa kirjastoalaa on säädelty lainsäädännöllä jo vuodesta 1928 alkaen. Kirjastolaki ei ole itsestäänselvyys läheskään kaikissa maissa. Suomi, muut pohjoismaat ja Hollanti ovat kirjastoalan edelläkävijöitä ja niissä on kirjastoalaan liittyvä lainsäädäntö.

Suomen ensimmäiseksi yleiseksi kirjastoksi listataan Vaasan lukukirjasto joka on perustettu elokuussa 1794 ”huviksi ja ajankuluksi”. Lukukirjastosta lainattiin kirjoja kaikille halukkaille pienstä korvausta vastaan ja se oli ensimmäinen avoin ja julkinen kirjasto. Lukukirjaston toiminta loppui vuonna 1845. (Vasaensis [2021]. Viitattu 8.2.2021). Ajan myötä kirjastojen määrä alkoi lisääntyä ja kirjastoalan koulutuksen järjestäminen aloitettiin.

2.1 Kansankirjastolaki 1928

Valtion kirjastotoimikunta alkoi valmistella kirjastolakia ja laati vuonna 1926 ensimmäisen ehdotuksen kirjastolaiksi ja asetukseksi. Pitkän käsittelyn jälkeen laki asetukseksi annettiin vuonna 1928. Kansankirjastolain mukaan valtio maksaa avustuksena kunnalle puolet kirjastojen todellisista kustannuksista ja vähävaraisille ja syrjäseutujen kunnille vielä enemmän. Kansankirjastolaikiin ja asetukseen sisältyi ehtoja, jotka kirjaston piti täyttää saadakseen valtionapua, esimerkkinä henkilöstön pätevyysvaatimukset. Lisäksi jos kansankirjasto toimi maakuntakirjastona, sille myönnettiin lisärahoitus. Kirjastonkäytön maksuttomuus säädettiin jo tässä ensimmäisessä laissa. (Poteri 1988; Kansankirjastolaki 131/1928; Asetus kansankirjastoista 144/1928, viitattu 8.2.2021).

2.2 Kirjastolaki 1961

Kirjastojen kehityksen menestystarinan tärkeimmäksi voimavaraksi on mainittu vuonna 1961 säädetty kirjastolaki. Vuonna 1962 voimaan astunut laki takasi suuren lisäyksen resursseihin ja kirjastolaissa ei määritelty enää valtionavustusten ylärajaa. Kansankirjasto koettiin vanhaksi termiksi ja sen tilalle tuli yleinen kirjasto. Tässä laissa uutena asiana mainittiin kirjastoautot ja kirjastoveneet sekä avustus uusien kirjastojen rakentamiseen. Koska valtio antoi paljon enemmän rahaa kirjastoille, täytyi sen käyttöä valvoa ja ohjeistaa, joten kirjastoasetus määräsi kirjastontar-

kastajan tehtävistä. Kirjastotarkastajat joutuivat ottamaan kantaa jopa siihen, millaista aineistoa kirjastoihin hankitaan. Laki lisäsi valtion menoja vuodessa yli seitsenkertaiseksi. (Mäkinen 2009, 385 - 416; Kirjastolaki 235/1961; Kirjastoasetus 268/1962, Viitattu 8.2.2021)

2.3 Kirjastolaki 1986

Seuraava kirjastolaki säädettiin vuonna 1986, eli 25 vuotta edellisen lain säätämisestä. Tähän lakiin ei tehty suuria muutoksia edelliseen verrattuna. Yleisen kirjaston tarkoitus kirjattiin lakitekstiin asetuksen sijaan. Vuoden 1986 kirjastolaissa otettiin huomioon kirjastopalvelujen monipuolisuus ja esimerkiksi mahdollisuus käyttää kirjojen lisäksi muita kirjastokäyttöön sopivia tallenteita. (Kirjastolaki 235/1986, viitattu 9.2.2021)

Vuoden 1986 kirjastolakia muutettiin radikaalisti vuonna 1992 poistamalla lain pykälä, jolloin esimerkiksi henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksia löysennettiin ja kunnille annettiin päätösvalta täyttää kirjastoalan työpaikat haluamallaan tavalla. Ajatuksena oli helpottaa kirjastojen henkilöstöpulaa kun tiukkoja pätevyysvaatimuksia ei ollut enää. (Laki kirjastolain muuttamisesta 725/1992, viitattu 9.2.2021). Uusi lainsäädäntö antoi kunnille kaiken päätösvallan kirjastoihin kuuluvissa asioissa ja vuoden 1986 laki kumottiin lähes kokonaan. Taustalla oli luultavasti halu ottaa mallia Ruotsista, jossa kirjastolakia ei ollut vielä ollenkaan. Suomen jouduttua lamaan oli vaarana, että kirjastot jäivät kehityksen jalkoihin, koska esimerkiksi verkkopalvelut vaativat lisärahoitusta. Lisäksi kokoelmia koskevat pykälät kumottiin. Kirjastoalan asiantuntija Kirsti Kekki kuvaa aikaa 1993 – 1998 kirjastojen osalta ”lainsuojattomaksi”. (Kekki 2013, 67-70)

2.4 Kirjastolaki 1998

Vuoden 1998 kirjastolaki ja kirjastoasetus toivat jälleen takaisin valtion roolin ja pätevyysvaatimukset. Uutena asiana lakiin tuli kirjastopalvelujen arviointi, eli kuntien täytyi arvioida järjestämänsä kirjasto- ja tietopalvelua. Arvioinnin tarkoituksiksi määriteltiin kirjastopalvelujen saatuuden ja kirjastojen kehittämisen tukeminen. Kuntien lakisääteinen tehtävä on järjestää kirjasto- ja tietopalvelut. Asiakkaiden käytössä tulee olla uusiutuva kirjastoaineisto ja -välineistö. Kirjastolain tavoitteena on edistää virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. Tämän lain myötä yleiset kirjastot linkitettiin osaksi tieto- ja kan-

salaisyyhteiskuntaa. Vuoden 1998 kirjastolaki ei puutu yksityiskohtiin vaan on yleinen raami kaikelle toiminnalle. (Kekki 2013, 81, 85; Mäkinen 2009, 446; Kirjastolaki 904/1998; Kirjastoasetus 1078/1998, viitattu 9.2.2021)

2.5 Laki yleisistä kirjastoista 2016

Tuorein voimassaoleva laki yleisistä kirjastoista astui voimaan vuoden 2017 alusta. Pykälät jotka koskevat valtakunnallisen ja alueellista kehittämistehtävän hoitamista astuivat voimaan vuoden 2018 alusta. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, viitattu 9.2.2021). Käsittelen voimassa olevaa lakia tarkemmin pykälä pykälältä seuraavassa luvussa.

3 LAKI YLEISISTÄ KIRJASTOISTA 1492/2016

Suomessa on kansainvälisesti arvioiden laadukas kunnallinen kirjastojärjestelmä. Uusi laki tarvittiin, koska kirjaston toimintaympäristö oli muuttunut. Digitalisaatio oli tullut jäädäkseen. Yhteiskunta oli monikulttuuristunut. Kirjaston rooli demokratian edistämässä ja vahvistamisessa oli nousut. Henkilöstön pätevyysvaatimukset vaativat muutoksia ja kunta-ala oli muuttunut. Uuden lain valmisteluun koottiin työryhmä, joka koostui eri sektoreilta kootuista asiantuntijoista. Työryhmä toimi vuoden verran ja perehtyi muiden maiden lakeihin, järjesti työpajoja, piti kokouksia ja kulemistolaisuuksia. (Lindberg 2021).

Lain valmistelussa mukana ollut kulttuuriasiainneuvos Leena Aaltonen kertoi Kirjastolehden haastattelussa, että laki säädettiin tarkoituksella väljäksi ja siinä ei haluttu määritellä esimerkiksi tarkkoja lukuja, vaan kirjastoille määriteltiin tehtävät joiden toteuttamista seurataan ja arvioidaan. Uuden lain tavoitteena ei ollut muutos vaan tavoitteena oli määritellä millä tavoin kirjasto toimii. (Vaarne 2017)

Käyn läpi voimassa olevan kirjastolain pykälä pykälältä.

3.1 Lain soveltamisala

Ensimmäinen pykälä kertoo lyhyesti miten lakia sovelletaan. Laki koskee vain yleisiä kirjastoja ja jättää muut kirjastosektorit sen ulkopuolelle. Lain ulkopuolelle jäävät tieteelliset kirjastot, kuten ammattikorkeakoulukirjastot, yliopistokirjastot, Kansalliskirjasto, Varastokirjasto ja erikoiskirjastot ja niin edelleen. Muilla kirjastosektoreilla on omia lainsäädäntöjä, esimerkiksi Laki varastokirjastosta 1078/1988 ja Yliopistolaki 558/2009 jossa säädetään Kansalliskirjastosta.

Tässä laissa säädetään yleisistä kirjastoista ja niiden toiminnasta sekä toiminnan paikallisesta, alueellisesta ja valtakunnallisesta edistämisestä, kirjastojen yhteistyöstä ja valtionrahoituksesta. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §1)

3.2 Lain tavoite

Toisessa pykälässä kerrotaan lain tavoitteista, joista uusia ovat monipuolisen lukutaidon edistäminen sekä eniten keskustelua aiheuttanut tavoite aktiivisen kansalaisuuden, demokratian ja sananvapauden edistämisestä. Leena Aaltosen mukaan kirjasto on muuttunut ja sen merkitys on kasvanut. ”Kirjasto on uudenlainen kansalaisten osallistumisen paikka. Se on paikka, josta kansalaiset saavat tietoa voidakseen osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon” Aaltosen mielestä kaikkein tärkein tapa demokratian tukemiseen tarkoittaa sitä, että kirjastossa on monipuolinen ja uudistuva kokoelma kaiken aineiston osalta. (Vaarne 2017).

Kirjastoissa voidaan järjestää erilaisia keskustelutilaisuuksia, paneeleja, luentoja ja esityksiä. Tärkeintä on se, että annetaan kaikille tasa-arvoisesti mahdollisuus niiden järjestämiseen. Esi-merkiksi kuntavaalien alla voi kirjastossa olla erilaisia vaalitalaisuuksia, mutta silloin kaikille puolueille täytyy antaa tasavertainen mahdollisuus järjestää niitä.

Suomen kirjastoseura lanseerasi helmikuussa 2021 kampanjan, jolla kirjastojen roolia ja merkitystä tuodaan esille ennen kuntavaaleja. Sivulla tarkeintakirjastossa.fi voi käydä tekemässä testin, jolla selviää mikä asia kirjastossa on itselle tärkeintä. Kampanjan teemat tulevat suoraan kirjastolaista: demokratia, talous, yhteisöllisyys, lukutaito, digi ja kestävä kehitys. (Suomen kirjastoseura 2021, viitattu 11.2.2021)

Kirjastot voivat kuitenkin päättää millaisia tapahtumia niissä järjestetään. Vuonna 2017 uutisoitiin, että Oulun kaupunginkirjastoon oli tulossa tapahtuma, jossa eläinmedio ottaisi yhteyttä kuolleisiin lemmikkieläimiin. Tämä sai aikaan kielteistä palautetta asiakkailta, jotka kyseenalaistivat sen, että millaisia tapahtumia kirjastoissa voidaan järjestää. Tässä tapauksessa kirjasto ei olisi ollut lopulta tapahtuman järjestäjä vaan vuokrannut tilat ulkopuoliselle. Lopulta tapahtuma siirrettiin kuitenkin muualle. (Karjalainen 2017).

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitralta on menossa hanke *Kirjastoista kansanvallan foorumeita*. Hankkeessa halutaan kokeilla, ”miten kirjastopalveluiden yhteyteen voitaisiin rakentaa fyysinen ja virtuaalinen kohtaamispaikka, jossa yhdistyisivät paikallinen, alueellinen, kansallinen ja EU-taso.” Mukana hankkeessa ovat eduskunnan puhemiesneuvosto, eduskunnan kirjasto, Yleisten kirjastojen neuvosto, Suomen kirjastoseura, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, EU:n komission Suomen edustusto, Nuorisovaltuustoliitto, Kuntaliitto ja Sitra. Pilottikirjastoja

hankkeessa ovat Oulu, Turku, Pietarsaari, Imatra, Inari ja Mäntyharju. Hankkeessa etsitään toimivia kohtaamisen muotoja ja konseptoidaan toimintamalleja joilla kirjastoista voidaan kehittää kasanvallon foorumeita. Oulussa esimerkiksi järjestetään EU-teemaisia ”Gloaalista Lokaaliin” - verkkokeskusteluja ja kirjastoissa pidettävät ”Kansanvallon kahvit” ja ”Nyt saa sanoa!” - keskustelutilaisuudet. (Sitra 2021, viitattu 20.2.2021).

Tämän lain tavoitteena on edistää: 1) väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin; 2) tiedon saatavuutta ja käyttöä; 3) lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa; 4) mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen; 5) aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §2)

3.3 Määritelmät

Kolmas pykälä määrittelee seuraavat termit: yleinen kirjasto, valtakunnallinen kehittämistehtävä ja alueellinen kehittämistehtävä. Näiden kirjastojen tehtävät avataan tarkemmin pykälissä 6, 7 ja 8.

Tässä laissa tarkoitetaan: 1) *yleisellä kirjastolla* kunnan järjestämää kaikille väestöryhmille tarkoitettua kunnan kirjastolaitosta; 2) *valtakunnallisella kehittämistehtävällä* yhdelle yleiselle kirjastolle annettua yleisten kirjastojen tasapuolista toimintaa tukevaa kehittämistehtävää; 3) *alueellisella kehittämistehtävällä* yleiselle kirjastolle annettua tehtävää, jolla tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen toimintaedellytysten vahvistumista. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §3)

3.4 Valtion viranomaisten tehtävät

Neljäs pykälä määrittelee opetus- ja kulttuuriministeriön ja aluehallintovirastojen tehtävät. Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulla ovat kansalliset kirjastopoliittiset linjaukset, talousarvioesitykset sekä kirjastoja koskevien lakien valmistelu. Ministeriö voi myöntää avustuksia kirjastojen kehittämiseen ja osallistua työhön tietovarantojen saamiseen paremmin hyödynnettäväksi. Yleisiä kirjas-

toja koskevat asiat kuuluvat kulttuuri- ja taidepolitiikan osastolle. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, viitattu 11.2.2021)

Suomessa on kuusi aluehallintovirastoa; Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Lapin, Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastot. Pohjois-Suomen kirjastotoimen ylitarkastaja on Merja Kummala-Mustonen. Aluehallintoviraston kirjastotoimi edistää yleisten kirjastojen toimintaa, järjestää koulutuksia, myöntää avustuksia, tuottaa tietoa ja arvioi sekä viestii kirjastoalan asioista. (Aluehallintovirasto 2021, viitattu 11.2.2021).

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa yleisiä kirjastoja koskevasta valtakunnallisesta kirjastopolitiikasta ja sen kehittämisestä. Aluehallintoviraston tehtävänä on valtion alueellisena hallintoviranomaisena: 1) edistää toimialueellaan yleisiä kirjastoja koskevien valtakunnallisten kirjastopoliittisten tavoitteiden toteutumista; 2) seurata ja arvioida toimialueensa yleisten kirjastojen toimintaa; 3) edistää yleisten kirjastojen paikallisia, alueellisia, valtakunnallisia ja kansainvälisiä kehittämishankkeita; sekä 4) suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön antamat muut tehtävät. (Laki yleisistä kirjastoista. 1492/2016 §4)

3.5 Kunnan tehtävät

Laki määrää, että jokaisen kunnan täytyy järjestää kirjastopalvelut. Tämä takaa kirjastopalvelujen tasapuolisen saatavuuden ja ja että kunnan on otettava vastuu siitä. Mikäli kunta ei pysty itse järjestämään kirjastopalveluja, se voi esimerkiksi ostaa ne joltakin toiselta kunnalta. Tämä lain kohta on aiheuttanut huolta kuntaliitosten myötä. Pelkona on, että kirjastopalveluiden saatavuus heikkenee ja sivukirjastot korvataan kirjastoautopalveluilla tai jollakin muulla tavalla. Palvelujen ostaminen toiselta kunnalta on mahdollista esimerkiksi siten, että useammalla pienemmällä kirjastolla on sama johtaja tai kirjastoautopalvelut ostetaan naapurikunnan puolelta.

Ennen tätä lakia oli pelko, että kirjastojen ylläpitäminen tulisi kunnille vapaaehtoiseksi, mutta onneksi se ei toteutunut. (Vaarne 2017).

Kunnan tehtävänä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen. Kunta voi järjestää yleisen kirjaston toiminnan itse taikka yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin. Kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain [\(365/1995\) 27 §:ssä](#) säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Kunnan tulee olla tarpeen mukaan yh-

teistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden ja muiden yhteisöjen kanssa.
(Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §5)

3.6 Yleisen kirjaston tehtävät

Kuudes pykälä on yleisten kirjastojen toiminnan perusta ja lähtökohta. Tämä on ensimmäinen laki, jossa on määritelty kirjaston tehtävät. Kirjaston täytyy tarjota mahdollisuus päästä erilaisiin aineistoihin ja sisältöihin.

Laki määrittelee, että kirjaston täytyy ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa. Kirjastoissa pitäisi olla kokoelmapolitiikka, jonka perusteella kokoelmia hoidetaan. Hankintojen ja poistojen tulisi olla samansuuruisia, suositus molemmista on kahdeksan prosenttia kokoelmasta ja tuoretta aineistoa pitäisi olla 40 % avokokoelmasta. Tampereen kaupungin kulttuurijohtaja Pirkko Lindberg painottaa poistojen tekemisen tärkeyttä ja kannustaa rohkeuteen siinä. Raikkaampi kokoelma houkuttelee asiakkaita lainaamaan enemmän. Yksikään kirjasto ei voi hankkia ja säilyttää kaikkea aineistoa vaikka kirjaston päätehtävä on tiedonlähteiden hankinta, säilytys ja saataville asettaminen. (Lindberg 2021).

Lakiin on kirjattu tehtäväksi myös lukemisen ja kirjallisuuden edistäminen. Kirjastot tekevät paljon yhteistyötä koulujen, päiväkotien ja muiden toimijoiden kanssa. Kirjaston tulisi määritellä strategiat lasten ja nuorten lukemisen edistämiseksi. Kirjastot ovat tehneet paljon erilaisia hankkeita ja projekteja siihen liittyen. Lukemisen edistäminen ei koske ainoastaan lapsia ja nuoria, vaan kaikkia ikäryhmiä vauvasta vaariin. Käytettyjä metodeja ovat lukupiirit, vinkkaukset, satutunnit, kirjallisuusdiplomit, lukuneuvojat, vierailut, tapahtumat, kampanjat, kilpailut jne. Lisäksi täytyy muistaa, että lukemisen edistämässä ei ole kyseessä pelkkä painettu aineisto vaan se voi koskea yhtälailla elektronisia aineistoja ja äänikirjoja.

Kirjaston on tarjottava tietopalveluja ja ohjausta ja tukea tiedon hankintaan, käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon. Tiedonhankintataidot ovat osa opetussuunnitelmaa eri oppilaitoksissa ja perusopetuksessa. Tänä päivänä korostuu myös medialukutaito misinformaation ja disinformaation keskellä.

Yleisten kirjastojen tulee tarjota kuntalaisille myös tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan. Kaikissa kirjastoissa tulisi olla tiloja laissa mainittuihin tarpeisiin. Tämä asia tulee huomioida uusien tilojen rakentamisen ja remonttien yhteydessä. Arkkitehdit ja kunnan päättäjät eivät välttämättä tiedosta tilan tarvetta ja lain vaatimuksia, joten kirjaston henkilökunnan olisi hyvä päästä mukaan tilojen suunnitteluprosessiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Monitoimitilat ovat hyvä vaihtoehto siirrettävine huonekaluineen. Kirjaston fyysinen tila, digitaaliset ympäristöt, aineistot ja välineet mahdollistavat käyttäjien vuorovaikutuksen, itseilmaisuuden ja oppimisen. Täytyy myös muistaa, että kirjasto on lapsille ja nuorille turvallinen tila viettää aikaa. (Lindberg 2021).

Joskus aineistoa on poistettava tai henkilökunnan tiloja tiivistettävä, että saadaan tilaa muulle toiminnalle. Esimerkiksi Oulun pääkirjastoon on suunnitteilla suuri remontti vuosille 2023 - 2028, jonka jälkeen asiakkaiden käyttöön tulee noin tuhat neliötä lisää tilaa. Remontin yhteydessä päivitetään tilojen käyttötarkoitusta, talotekniikkaa ja esteettömyyttä. Kirjavarasto siirretään muualle ja henkilökunnan toimistotiloja tiivistetään ja yhdistetään. Remontin jälkeen asiakkaat pääsevät myös ihailemaan hienoja maisemia ikkunoista Pikisaareen päin. (Helaakoski 2021, 1, 4-5).

Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen tarkoittaa sitä, että kirjaston täytyy olla avoin kaikille kysymyksille, keskusteluille, haasteille, kumppanuuksille ja uusille asioille. Käytännössä kirjastossa voi tehdä mitä vain, se on kansalaisten olohuone ja kokoontumispaikka. Kirjastossa asiakkaat saavat myös itse järjestää tapahtumia ja mikäpä ettei vaikka järjestää häät. Koronaepidemia sulki kirjastot vuonna 2020 eri ajoiksi ja rajoitti niissä olemista. Sulun ja rajoitusten aikana huomattiin, kuinka paljon asiakkaat kaipaavat kirjastoon pääsyä.

Yleisen kirjaston tehtävänä on: 1) tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisäilytöihin; 2) ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa; 3) edistää lukemista ja kirjallisuutta; 4) tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon; 5) tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan; 6) edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. Yleisellä kirjastolla voi olla 1 momentissa mainittujen tehtävien lisäksi valtakunnallinen kehittämistehtävä, alueellinen kehittämistehtävä ja erityinen tehtävä. Edellä 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi yleisellä kirjastolla tulee olla tarkoituksenmukaiset tilat, ajantasainen välineistö sekä riittävä ja osaava henkilöstö. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §6)

3.7 Valtakunnallinen kehittämistehtävä

Tämä lain pykälä astui voimaan vuoden 2018 alusta, eli vuotta myöhemmin kuin muu laki. Suomessa annetaan yhdelle kirjastolle valtakunnallinen kehittämistehtävä. Aiemmassa laissa vastaava määritelmä oli yleisten kirjastojen keskuskirjasto. Valtakunnallisella kehittämistehtävällä toteutetaan yhteisiä palveluja ja edistetään kirjastojen keskinäistä toimintaa.

Valtakunnallista kehittämistehtävää hoitaa Helsingin kaupunginkirjasto. (Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 660/2017 §1, viitattu 12.2.2021). Helsingin kaupunginkirjastossa toimii valtakunnallisten kehittämistehtävien yksikkö, joka koostuu kolmesta eri tiimistä; verkkopalvelut ja viestintä -tiimi vastaa kirjastot.fi palvelujen tuottamisesta ja viestinnästä, kansallinen yhteistyötiimi vastaa mm. kaukopalvelusta ja kansainvälinen tiimi joka vastaa kansainvälisestä toiminnasta kuten seminaareista, opintomatkoista ja vierailuista. (Valtakunnallinen kehittämistehtävä, viitattu 12.2.2021)

Yleisten kirjastojen toiminnan tasapuoliseksi tukemiseksi valtakunnallisella kehittämistehtävällä toteutetaan yleisten kirjastojen yhteisiä palveluja ja edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Yhteisten palvelujen toteuttamisessa kehittämistehtävää tulee hoitaa yhteistyössä yleisten kirjastojen ja muiden kirjastojen kanssa. Kehittämistehtävä voidaan kunnan suostumuksella antaa yleiselle kirjastolle, jolla on kehittämistehtävän hoitamisen kannalta monipuolista kansallista ja kansainvälistä kirjastotoiminnan tuntemusta sekä riittävät voimavarat. Kehittämistehtävä voidaan peruuttaa, jos yleinen kirjasto olennaisesti laiminlyö tehtävän hoitamisen eikä huomautuksista huolimatta korjaa laiminlyöntiään. Valtakunnallista kehittämistehtävää hoitavasta yleisestä kirjastosta ja sen toimialueesta säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §7)

3.8 Alueellinen kehittämistehtävä

Tämä lain pykälä astui myös voimaan vuoden 2018 alusta, eli vuotta myöhemmin kuin muu laki. Suomessa annetaan tietyille kirjastoille alueellinen kehittämistehtävä, jolla luodaan edellytyksiä alueen kirjastojen toiminnan vahvistumiselle ja kehittymiselle sekä henkilöstön osaamiselle. Aiemmin Suomessa oli 19 maakuntakirjastoa (sisältäen Ahvenanmaan) mutta uusi laki vähensi määrän lähes puoleen eli jäljelle jäi yhdeksän alueellista kehittämiskirjastoa, jotka korvaavat aiemmat maakuntakirjastot.

Yleisten kirjastojen kehittämistehtävää hoitavat seuraavat kirjastot; Joensuun kaupunginkirjasto, Kuopion kaupunginkirjasto, Lahden kaupunginkirjasto, Oulun kaupunginkirjasto, Porvoon kaupunginkirjasto, Rovaniemen kaupunginkirjasto, Tampereen kaupunginkirjasto, Turun kaupunginkirjasto ja Vaasan kaupunginkirjasto. (Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 660/2017 §1, viitattu 12.2.2021).

Kirjastot saavat valtionavustusta toimintaan alueellisina kehittämiskirjastoina. Kirjastot lähettävät ilmaiseksi kaukolainoja ja järjestävät alueensa kirjastoammattilaisille koulutuksia, seminaareja, vertaisoppimista sekä erilaisia tilaisuuksia. Tehtävään kuuluu myös tiedotusta, opastusta ja muuta tukea alueen kirjastoille.

Alueellisella kehittämistehtävällä luodaan edellytyksiä toimialueen yleisten kirjastojen toiminnan vahvistumiselle. Kehittämistehtävällä tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen kehittymistä ja henkilöstön osaamista sekä edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Kehittämistehtävää hoitava kirjasto toimii yhteistyössä muiden kehittämistehtävää hoitavien yleisten kirjastojen, valtakunnallista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston ja muiden kirjastojen kanssa. Kehittämistehtävä voidaan kunnan suostumuksella antaa yleiselle kirjastolle, jolla on kehittämistehtävän hoitamisen kannalta monipuolista kirjasto-toiminnan kansallista ja alueellista tuntemusta sekä riittävät voimavarat. Kehittämistehtävää annettaessa on lisäksi otettava huomioon aluerakenne ja kielelliset tekijät. Kehittämistehtävä voidaan peruuttaa, jos yleinen kirjasto olennaisesti laiminlyö tehtävän hoitamisen eikä huomautuksista huolimatta korjaa laiminlyöntiään. Alueellista kehittämistehtävää hoitavista yleisistä kirjastoista ja niiden toimialueista säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §8)

3.9 Erityinen tehtävä

Yleinen kirjasto voi kunnan suostumuksella saada myös erityisen tehtävän ja rahoituksen siihen opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Erityisiä tehtäviä ovat saaneet Rovaniemen kaupunginkirjasto saamenkielisen kirjaston toimintaan, Espoon kaupunginkirjasto venäjänkielisen kirjaston toimintaan sekä Helsingin kaupunginkirjasto monikielisen kirjaston toimintaan. Lisäksi Seinäjoen kaupunginkirjastolla on lasten ja nuorten lukemista ja lukutaitoa edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä vuodesta 2019 alkaen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi kunnan suostumuksella antaa 6 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien täydentämiseksi erityisen tehtävän yleiselle kirjastolle, jolla on riittävät edellytykset tehtävän hoitamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi peruuttaa yleiselle kirjastolle annetun erityisen tehtävän, jos yleinen kirjasto olennaisesti laiminlyö tehtävän hoitamisen eikä opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa kohtuullisessa määräajassa korjaa laiminlyöntiään. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §9)

3.10 Yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen

Käytettävyys ja saavutettavuus ovat tärkeitä asioita yleisten kirjastojen laissa. Laki ottaa enemmän kantaa kielikysymyksiin. Kaksikielisessä kunnassa täytyy ottaa huomioon molempien kielten edustajat samanlaisten perusteiden mukaan. Esimerkiksi saamelaisten kotiseutualueella palveluja täytyy saada saamen kielellä.

Käytettävyys ja saavutettavuus ovat paljon muutakin. Kuntaliitto on julkaissut vuonna 2017 Yleisten kirjastojen saavutettavuussuosituksen, joka kattaa kaikki kirjastotyön osa-alueet. Usein saavutettavuus mielletään pelkästään fyysisiin asioihin, mutta yhtä tärkeää on saavutettavuus verkossa. Useat kirjastojen palvelut toimivat verkon kautta ja niiden pitäisi olla myös kaikkien saavutettavissa. Suosituksessa sanotaan ”Saavutettavuus on asemoitu yhdeksi strategisen johtamisen osaksi. Sisällöllisesti se kattaa laajan alueen tasaveroisuuskysymyksiä fyysisen toimintaesteen ja monikielisyyden huomioon ottamisesta monikanavaiseen viestintään” (Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus 2017, 5).

Saavutettavuusdirektiivi ja sitä seuraava laki digitaalisten palvelujen tarjonnasta astui voimaan vuonna 2019 ja saavutettavuusvaatimusten soveltaminen on käynnistynyt portaittain. Saavutettavuuden edistäminen on osa julkisen hallinnon palveluiden digitalisointia ja sen päämääränä on, että jatkossa kaikki verkkosivut ja mobiilisovellukset sisältöineen ovat sellaisia, että kaikki kansalaiset voivat käyttää niitä. (Valtiovarainministeriö 2021).

Yleisen kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa. Yleisen kirjaston toiminnan järjestämisessä on huolehdittava, että kaksikielisessä kunnassa otetaan huomioon molempien kieliryhmien tarpeet samanlaisten perusteiden mukaan. Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa on huolehdittava, että saamenkielisen ja suomenkielisen väestöryhmän tarpeet otetaan huomioon samanlaisten perusteiden mukaan. Edellä 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi toiminnan järjestämisessä on otettava huomioon paikallisten kieliryhmien tarpeet. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §10).

3.11 Yhteistyö

Yhteistyö on tärkeässä roolissa yleisten kirjastojen toiminnassa. Kirjastot ovat kautta historian olleet edelläkävijöitä kaikenlaisen yhteistyön tekemisessä. Kirjastojen yhteistyö on ylittänyt kirjastosektorirajoja ja kuntarajoja ensimmäisten joukossa, esimerkkinä kirjastokimpat, joissa tietyn alueen yleisten kirjastojen välillä kaikkien aineistot ovat jokaisen kirjaston kaikkien asiakkaiden käytettävissä. Myös kaukopalvelutoimintaa on kaikkien kirjastosektoreiden välillä.

Hyvä esimerkki yhteistyöstä on toiminta Näkövammaisten kirjaston eli Celian kanssa. Celia on saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntijakirjasto jota voivat käyttää kaikki, joilla on vaikeuksia lukea tavallisia kirjoja lukivaikeuden, sairauden, vamman tai jonkin muun vastaavan syyn takia. Celian palveluiden käyttäjäksi voi ilmoittautua kaikissa Suomen yleisissä kirjastoissa. Useista yleisistä kirjastoista löytyy myös Celian oma kokoelma. (Celia 2021, viitattu 14.2.2021)

Yhteistyö koulujen ja päiväkotien kanssa on jatkuvaa ja kirjastoyhteistyö löytyy myös perusopetuksen opetussuunnitelmasta. Yhteistyötä tehdään myös muiden oppilaitosten, kulttuuri- ja nuorisotoimen, vanhustyön, harrasteryhmien, yhdistysten ja eri yhteisöjen kanssa.

Yleinen kirjasto toimii ja kehittää toimintaansa yhteistyössä muiden yleisten kirjastojen, Kansalliskirjaston, Varastokirjaston, Näkövammaisten kirjaston sekä muiden korkeakoulu-kirjastojen, oppilaitoskirjastojen ja erikoiskirjastojen kanssa. Yleinen kirjasto voi tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden, päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten sekä muiden yhteisöjen kanssa. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §11).

3.12 Maksuttomuus ja maksut

Yleisten kirjastojen käyttö, lainaus, ohjaus ja neuvonta ovat olleet maksuttomia jo aiemmin, mutta tässä uudessa laissa maksuttomuus alkoi koskea myös aineiston varaamista. Varausten maksuttomuus oli yksi niistä uuden lain asioista, joka näkyi asiakkaille kirjaston arjessa positiivisella tavalla, koska useilla kirjastoilla oli aiemmin käytössä varausmaksut. Maksuttomuus edesauttaa

tasa-arvon toteutumista. Monille asiakkaille on myös tärkeää, että kirjastossa pääsee käyttämään maksutta tietokoneita ja siellä voi hoitaa asioita verkossa. Korona-ajan kirjastojen sulkemiset ovat aiheuttaneet jopa tilanteita, että asiakkaat eivät päässeet maksamaan laskuja verkkopankissa ja laskut menivät ulosottoon.

Kaukolainat ovat maksuttomia valtakunnallisista ja alueellisista kehittämiskirjastoista. Muualta pyydettyt kaukolainat ovat yleensä maksullisia, lukuun ottamatta eri kirjastokimppojen välisiä seutulainoja.

Kirjasto voi periä myöhästymismaksuja sekä maksuja noutamatta jääneistä varauksista. Noutamatta jääneet varaukset aiheuttavat lisätyötä sekä hidastavat aineiston kiertoa. Maksujen tulee olla kohtuulliset ja perustua suoritteiden tuottamisesta koituviin kustannuksiin.

Yleisen kirjaston omien aineistojen käyttö, lainaus ja varaaminen sekä ohjaus ja neuvonta on maksutonta. Maksuttomia ovat myös valtakunnallista ja alueellista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston muille yleisille kirjastoille antamat kaukolainat. Kunta voi periä myöhässä palautetuista aineistoista, varatun aineiston noutamatta jättämisestä ja muista kuin 1 momentissa tarkoitetuista yleisen kirjaston suoritteista kohtuullisen, enintään suoritteiden tuottamisesta kunnalle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää vastaavan maksun. Maksun suorasta ulosottokelpoisuudesta ilman ulosottoa säädetään verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa ([706/2007](#)). (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §12).

3.13 Kirjaston käyttäjän velvollisuudet

Ensimmäistä kertaa kirjastolain historiassa laki ottaa kantaa myös kirjaston käyttäjän velvollisuuksiin. Asiakkaan on käytäytävä asiallisesti ja toiminnan häiritsemiseen ja turvallisuuden vaarantamiseen sovelletaan järjestyslakia. Kirjaston käyttäjän on käsiteltävä kirjaston aineistoa ja omaisuutta huolellisesti ja korvattava kadonnut tai vahingoittunut aineisto.

Yleisen kirjaston käyttäjän on käytäytävä kirjastossa asiallisesti. Kirjaston toiminnan häiritsemiseen ja turvallisuuden vaarantamiseen sovelletaan järjestyslakia ([612/2003](#)). Kirjaston käyttäjän on käsiteltävä yleisen kirjaston aineistoa ja muuta omaisuutta huolellisesti. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §13).

3.14 Käytösäännöt

Jokaisen yleisen kirjaston kannattaa laatia käytösäännöt joissa annetaan erilaisia määräyksiä ja ohjeita kirjaston käytöstä. Käytösäännöillä edistetään kirjastojen järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Käytösäännöissä voidaan määrätä lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja sen määräajoista, lainakielloista, kirjaston käyttökielloista, maksuista sekä tilojen ja omaisuuden käytöstä.

Käytösäännöt ovat kunnan virallinen asiakirja. Kirjastokimppat tekevät yleensä yhtenäiset käytösäännöt, jotka ovat samat kaikissa kimppaan kuuluvissa kirjastoissa. Ongelmatilanteissa käytösääntöihin voidaan viitata ja toimia niiden mukaisesti. Kirjastokorttia hakiessaan asiakas allekirjoittaa hakemuksen, jossa hän lupaa noudattaa käytösääntöjä. Käytösääntöjen tulee olla kielellisesti ymmärrettävät ja saavutettavat, joka tarkoittaa myös selkokielen ja muiden kieliversioiden tarpeellisuutta. Kuntaliitto on laatinut yleiskirjeen ja ohjeen käytösääntöjen laatimiseen. (Kuntaliitto, 2017. Viitattu 14.2.2021).

Kunta voi hyväksyä yleisen kirjaston käytösäännöt, joilla edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Käytösäännöissä voidaan antaa määräyksiä kirjaston tilojen ja omaisuuden käytön ohella kirjastoaineiston lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja palauttamisen määräajoista sekä lainauskiellosta, kirjaston käyttökiellosta ja maksuista. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §14).

3.15 Lainauskielto ja kirjaston käyttökielto

Laki yleisistä kirjastoista ottaa nyt ensimmäisen kerran kantaa myös lainauskieltoon ja kirjaston käyttökieltoon. Molemmat kiellot on toki voinut saada jo ennen tätä lakia. Lainauskiellon voi saada, jos ei palauta lainassa olevia aineistoja käytösäännöissä määrättyssä ajassa tai maksa kertyneitä maksuja. Vaikka asiakas olisi lainauskiellossa, hän voi siitä huolimatta käydä kirjastossa ja käyttää aineistoja siellä.

Asiakas voi saada kirjastokohtaisen käyttökiellon, jos asiakas rikkoo kirjaston käyttäjän velvollisuuksia ja toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriötä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa sen turvallisuutta tai vahingoittaa kirjaston omaisuutta. Käyttökiellon pituus on enimmillään 30 päivää.

Käyttökieltoa ei voi antaa ennen asiakkaan kuulemista. Kuuleminen on asiakkaan oikeus. Varsinaisen käyttökiellon voi antaa vain viranhaltija ja siitä täytyy tehdä kirjallinen päätös. Kirjastosta voi poistaa häiritsevästi käyttäytyvän henkilön muutenkin järjestyslakiin vedoten, mutta silloin poistaminen tapahtuu yhdeksi päiväksi. (Lindberg 2021).

Kirjaston käyttäjä ei saa lainata kirjaston aineistoja, jos hän ei ole palauttanut aiemmin lainaamia aineistoja 14 §:ssä tarkoitetuissa käyttösäännöissä määrättyssä määräajassa tai suorittanut 12 §:n 2 momentissa tarkoitettuja maksuja (*lainauskielto*). Lainauskielto päättyy välittömästi, kun aineisto on palautettu tai maksut on suoritettu. Kunta voi asettaa kirjaston käyttäjän määräaikaiseen kirjastokohtaiseen kirjaston käyttökieltoon, jos kirjaston käyttäjä 13 §:ssä säädetyn vastaisesti toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriötä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa sen turvallisuutta taikka vahingoittaa kirjaston omaisuutta. Käyttökielto voi olla enintään 30 päivää. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §15).

3.16 Arviointi

Yleisten kirjastojen toimintaa on arvioitava. Yksi laajimmista käyttäjäkyselyistä on Taloustutkimuksen tekemä kansallinen käyttäjäkysely, joka suoritettiin viimeksi vuonna 2018. Käyttäjäkysely on osa valtakunnallisen toteutumisen arviointia ja toimii kehittämisen välineenä kirjastoille. Yleisten kirjastojen käyttäjäkyselyn avulla selvitetään asiakkaiden käsityksiä palvelujen toteutumisesta sekä valtakunnallista tasavertaisuutta. (Litmanen-Peitsala 2018, viitattu 14.2.2021). Kokonaisarvosana vuonna 2018 oli 8.80. Kaikki tulokset löytyvät verkosta osoitteesta https://survey.taloustutkimus.fi/dashboard/kirjastot_avoin_suomi/.

Lisäksi kirjastot voivat itse järjestää erilaisia käyttäjäkyselyjä monissa eri muodoissa. Tärkeää on se, että keskeiset tulokset täytyy julkistaa.

Kunnan on arvioitava yleisen kirjaston toimintaa. Arvioinnin tarkoituksena on turvata tämän lain tarkoituksen toteutumista ja tukea yleisen kirjaston toiminnan kehittämistä. Arvioinnilla seurataan yleisten kirjastojen tehtävien toteuttamista ja toiminnan järjestämistä. Valtakunnallisesta arvioinnista sekä valtakunnallisesta osallistumisesta kansainväliseen arviointiin päättää opetus- ja kulttuuriministeriö, joka vastaa arvioinnin toteutuksesta yhdessä aluehallintoviraston kanssa. Kunta on velvollinen osallistumaan tässä momentissa tarkoi-

tettuun arviointiin. Arvioinnin keskeiset tulokset tulee julkistaa. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §16).

3.17 Osaaminen ja johtaminen

Uuden kirjastolain myötä kirjastoalan henkilöstön pätevyysvaatimukset väljenivät edelliseen kirjastolakiin verrattuna, jossa ne oli määritelty tarkemmin, kun taas 1992 pätevyysvaatimukset poistettiin vuoden 1986 laista kokonaan. Tämä lainkohta on herättänyt kaikista eniten keskustelua ennen uuden lain voimaantuloa ja sen jälkeen. Mikä on riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta henkilöstöä? Kuinka riittävä määrä määritellään? Millainen on hyvä perehtyneisyys kirjastojen tehtäviin ja toimintaan, joka vaaditaan kunnan kirjastolaitosta johtavalta henkilöltä?

Suomen kirjastoseura lähetti vuonna 2015 kannanoton tulevasta laista silloiselle opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasoselle. Kannanotossa sanottiin pätevydestä seuraavaa:

”Kokemukset kentältä osoittavat, että pätevyysmääritykset ovat tarpeen myös uutta kirjastolakia säädettäessä. Kirjastoala on entistä kansainvälisempää. Alan ammattilaisten on hallittava globaalit informaation tuotannon ja välityksen toimintaympäristöt ja lainsäädäntö, kansallisen taide-, kulttuuri- ja tietoaineiston tuotanto- ja jakelukanavat sekä lainsäädäntö. Myös laadukas kokoelmapolitiikka ja yhä kansainvälisemmäksi käyvän asiakaskunnan tietohuolto, lukemiskulttuurin, monilukutaidon sekä informaatiolukutaidon tukeminen ovat kirjaston perustehtäviä. Korkeakoulutettu ja ammattikoulutettu henkilökunta ovat modernin valtion kirjastolaitoksen välttämättömyys ja demokratian kulmakivi.” (Suomen kirjastoseura 2015).

Laki yleisistä kirjastoista antaa minimitason pätevyydelle. Kunnat voivat itse määritellä henkilöstön pätevyyden tarkemmin, joka voi olla sille uhka tai mahdollisuus. Jotta yleinen kirjasto voisi vastata laajentuneeseen tehtäväkenttään muutosten edellyttämällä tavalla, kunnalla tulee olla mahdollisuus valita joustavammin henkilöstöä, jolla on vaadittava osaaminen. Kirjastojen toimintaympäristö muuttuu koko ajan, joten rekrytoinneissa tulee olla mahdollisuus valita henkilöstöä aiempaa tarkoituksenmukaisemmin kirjaston tilanteen ja tarpeiden mukaisesti. Osaava henkilöstö on joka tapauksessa kirjaston toiminnan laadun keskeinen edellytys. Uusia nimikkeitä kannattaa miettiä, joissa korostuvat pedagogiset taidot, ict-aidot, tapahtumatuotanto ja av-aidot. (Lindberg 2021)

Kunnan kirjastolaitoksen johtajalta vaaditaan tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja hyvä perehtyneisyys kirjastojen tehtäviin ja toimintaan. Johtajan tehtävä vaatii laajaa kirjaston toiminnan suunnittelu- ja kehittämistaitoa, jonka takia on tarkoituksenmukaista, että johtajalla on ylempi korkeakoulututkinto. (Lindberg 2021).

Virpi Oksanen on tutkinut Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnan pro gradu -tutkielmassa ”Kirjastolain ilmentyminen työpaikkailmoittelussa: Sisällönanalyysi yleisten kirjastojen työpaikkailmoituksista 2017 – 2019”, millaisia vaatimuksia yleisten kirjastojen työpaikkailmoituksissa on ollut vuosina 2017 – 2019. Oksasen tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten laki yleisistä kirjastoista näkyy työpaikkailmoituksissa. Oksasen mukaan lain höllennykset eivät ole romuttaneet alan koulutuksen arvostusta. Valtaosassa työpaikkailmoituksista vaadittiin edelleen kirjastoalan opintoja. Kirjastovirkailijoiden työpaikkoihin vaadittiin 86 prosentissa työpaikkailmoituksista alan koulutus. Kirjastonhoitajien työpaikkoihin vaadittiin 76 prosentissa ja informaation työpaikeihin 78 prosentissa alan koulutus. Kunnan kirjastolaitoksen johtajien työpaikkailmoituksissa kelpoisuusvaatimus toteutui vuonna 2017 45 prosenttisesti, vuonna 2018 61 prosenttisesti ja vuonna 2019 80 prosenttisesti. Yleisiin kirjastoihin haettiin työntekijöitä myös muihin kuin perinteisiin kirjastoammatteihin, joka ilmentää uuden kirjastolain tuomia vapauksia. Uusien ammattinimikkeiden kohdalla alan kelpoisuusvaatimuksia ei juuri ollut yksittäistapauksia lukuun ottamatta. Merkille pantavaa oli myös se, että julkiseen hakuun tulleiden kirjastoalan työpaikkojen määrä kasvoi tarkastelujakson aikana merkittävästi. (Oksanen 2020, 85 – 89, 94. Viitattu 16.2.2021).

Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus (KVTES) 2020 -2021 määrittelee kirjastopalvelujen palkkahinnoittelussa kuitenkin useiden kirjastoalan tehtävien kohdalla pätevyysvaatimukset. Kirjastopalvelujen johto- ja esimiestehtävien ja kirjastopalvelujen asiantuntijatehtävien kohdalla pätevyysvaatimus on ”tehtävät edellyttävät soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa”, kirjastopalvelujen vaativien ammattitehtävien kohdalla ”tehtävät edellyttävät soveltuvaa alempaa korkeakoulututkintoa tai vastaavaa aikaisempaa opistoasteista tutkintoa tai soveltuvaa ammatillista perustutkintoa” ja kirjastopalvelujen ammattitehtävissä vaatimus on ”tehtävät edellyttävät yleensä soveltuvaa ammatillista perustutkintoa”. Kirjastopalvelujen peruspalvelutehtävien kohdalla ei puhuta koulutuksesta mitään. (KVTES 2020 – 2021, Liite 2 kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen henkilöstö. Viitattu 16.2.2021). KVTES määrittelee siis lähes kaikkiin kuntien kirjastoalan ammatteihin päte-

vyysvaatimukset joita kirjastolaissa ei ole määritelty. Tutkintovaatimusten puuttumiset voivat näkyä epäpätevyysvähennyksenä palkassa.

Yleisellä kirjastolla tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä. Asiantuntijatehtävässä toimivalta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa, jollei tehtävän luonteesta muuta johdu. Kunnan kirjastolaitosta johtavalta vaaditaan virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja hyvä perehtyneisyys kirjastojen tehtäviin ja toimintaan. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §17).

3.18 Rahoitus

Kunnat vastaavat yleisten kirjastojen toiminnan järjestämisestä ja rahoittavat yhdessä valtion kanssa yleisten kirjastojen toiminnan. Kunnat saavat valtionosuusrahoitusta kirjastopalveluiden järjestämiseen. Valtionosuusrahoituksella katetaan osa kustannuksista. Valtionosuusjärjestelmän tarkoitus on turvata julkisten palvelujen saatavuus ja tasata kuntien välisiä eroja. Kunnat voivat itse päättää, miten kohdentavat valtionosuusrahoituksen. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää harkinnanvaraisia avustuksia yleisten kirjastojen valtakunnallisen ja alueellisten kehittämistehtävien hoitamiseen sekä erityistehtävän hoitamiseen ja toiminnan kehittämiseen. Ministeriö antaa myös aluehallintoviranomaisille määrärahan, jonka he voivat jakaa alueensa yleisille kirjastoille alueelliseen ja paikalliseen kokeilu- ja kehittämistoimintaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, viitattu 17.2.2021).

Kunnat eivät saa enää kirjastoille korvamerkittyä rahoitusta vaan kunnat voivat itse päättää kuinka jakavat valtionosuusrahoituksen. Kuntien rahoituksesta kohdistuu noin yhden prosentin verran yleisten kirjastojen menoihin. Suomessa vuonna 2019 yleisten kirjastojen toimintakulut asiakasta kohden ovat olleet 59,65 euroa. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2019, viitattu 17.2.2021).

Valtionosuuden myöntämisestä yleisen kirjaston käyttökustannuksiin säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa (1704/2009). Kunnalle myönnetään valtionavustusta valtion talousarvioon otetun määrärahan rajoissa 7 §:ssä tarkoitetun valtakunnallisen kehittämistehtävän, 8 §:ssä tarkoitetun alueellisen kehittämistehtävän ja 9 §:ssä tarkoitetun erityisen tehtävän hoitamiseen ja tämän lain mukaiseen toimintaan siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009) säädetään sekä kirjaston investointihankkeisiin ja toimitilojen kehittämiseen siten kuin valtionavustuslaissa

(688/2001) säädetään. Valtionapuviranomainen investointiavustuksissa on opetus- ja kulttuuriministeriö. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §18).

3.19 Muutoksenhaku

Lain pykälä 19 määrittelee mahdollisuuden muutoksenhakuun, mikäli on saanut päätöksen kirjaston käyttökiellosta. Päätökseen voi hakea kunnalta oikaisua kuntalain säädösten mukaisesti.

Tässä laissa tarkoitettuun kirjaston käyttökieltoa koskevaan päätökseen saa vaatia kunnalta oikaisua siten kuin kuntalaissa (410/2015) säädetään. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §19).

3.20 Voimaantulo

Lain viimeinen pykälä määrittelee, milloin laki yleisistä kirjastoista astuu voimaan. Laki yleisistä kirjastoista on päivätty 26.12.2016 ja se astui voimaan vuoden 2017 alusta lukuun ottamatta pykälä 7 ja 8, jotka astuivat voimaan vuoden 2018 alusta. Lisäksi lain voimaantullessa henkilö, joka on otettu virkaan tai työsuhteeseen ennen tämän lain voimaantuloa, on edelleen kelpoinen toimimaan siinä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2017. Lain 7 ja 8 § tulevat kuitenkin voimaan vasta 1 päivänä tammikuuta 2018. Tällä lailla kumotaan kirjastolaki (904/1998). Kumotun lain 4 §:n 2–5 momenttia sovelletaan vuoden 2017 loppuun. Henkilö, joka on otettu virkaan tai työsuhteeseen ennen tämän lain voimaantuloa, on edelleen kelpoinen kyseiseen virkaan tai työsuhteeseen. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 §20).

4 KIRJASTOALAN KOULUTUS SUOMESSA

Kirjastoalaa voi opiskella Suomessa Oulun ja Tampereen yliopistoissa informaatiotutkimuksen tutkinto-ohjelmassa. Molemmista valmistuu ylempään korkeakoulututkintoon kandidaatin ja maisterin tutkintonimikkeillä. Lisäksi ruotsinkielisen yliopistotutkinnon voi suorittaa Åbo akademissa. Turun ja Seinäjoen ammattikorkeakouluissa voi opiskella alemman korkeakoulututkinnon kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa. Ammattikorkeakouluista valmistuneiden tutkintonimike on tradenomi (AMK). Turussa on lisäksi mahdollisuus suorittaa ylempi ammattikorkeakoulututkinto liiketoiminnan kehittämisen tutkinto-ohjelmassa, jossa voi syventyä kirjastoalalle ja siinä tutkintonimike on tradenomi (ylempi AMK). Molemmissa ammattikorkeakouluissa on mahdollista suorittaa myös tieto- ja kirjastopalvelualan korkeakouludiplomi, joka sisältää 60 opintopistettä kirjastoalan opintoja. Korkeakouludiplomi ei ole tutkintoon johtava koulutus, mutta sillä voi saada kirjastoalan työpaikkoihin vaadittavat alan opinnot suoritettua. (Kirjastoalan opiskelu 2021. Viitattu 20.2.2021).

Tieto- ja kirjastopalvelujen ammattitutkinnon voi suorittaa Haapaveden Opistolla, Keudassa Keraalla ja Valkeakosken ammattiopistolla. Ammattitutkinnon laajuus on 150 osaamispistettä.

Liiketoiminnan perustutkintoon voi valita kirjastoalan tutkinnon osat kirjastopalveluissa toimiminen 30 osp ja kirjaston tieto- ja opastamispalvelut 30 osp. Lisäksi oppilaitoksilla voi olla paikallisesti tarjottavia tutkinnon osia, jotka suuntaavat kirjastoalalle. Liiketoiminnan perustutkinnon laajuus on 180 osaamispistettä ja tutkintonimike on merkonomi. Kaikki Suomen ammatilliset oppilaitokset joissa voi opiskella liiketoiminnan perustutkintoa voivat tarjota kirjastoalan tutkinnon osia. Haapaveden Opisto ja Valkeakosken ammattiopisto ovat räätälöineet liiketoiminnan perustutkinnon siten, että siinä keskitytään kokonaisvaltaisemmin kirjasto- ja kulttuurialalle. (Opintopolku 2021. Viitattu 20.2.2021).

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuinka laki yleisistä kirjastoista (1492/2016) näkyy keväällä 2021 syntyvän Joki-kirjastojen alueen yleisten kirjastojen toiminnassa ja onko uusi laki muuttanut yleisten kirjastojen toimintaa edelliseen lakiin verrattuna. Tutkimuksen tavoitteena oli myös selvittää kirjastoalan koulutuksen tarvetta. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on laki yleisistä kirjastoista (1492/2016) ja kirjastoalan koulutus Suomessa.

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena jossa kysymykset on muodostettu lain pykälien mukaisesti. Kysely tehtiin helmikuussa 2021 ja se toteutettiin Webropol- kysely- ja raportointityökalua käyttäen. Aineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla, jossa oli strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Kyselylomake löytyy liitteistä (liite 1). Webropol- kyselyn avulla on helppo kerätä tietoa vastaajilta heidän anonymiteettinsä säilyttäen, jolloin vastaajat pystyvät vastaamaan kysymyksiin luotettavasti.

Vuoden 2021 aikana Tiekkö- ja Kiri-kirjastot yhdistyvät yhdeksi suuremmaksi kirjastokimpaksi josta tulee nimeltään Joki-kirjastot. Kimppojen lisäksi Joki-kirjastoihin liittyy myös Reisjärven kunnankirjasto. Tuleviin Joki-kirjastoihin kuuluvat seuraavien Oulun Eteläisten kuntien yleiset kirjastot: Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Kalajoki, Kärsämäki, Merijärvi, Nivala, Oulainen, Pyhäjärvi, Pyhäntä, Reisjärvi, Sievi, Siikalatva ja Ylivieska.

Kyselyn kohderyhmä oli tulevan Joki-kirjastojen alueen yleisten kirjastojen johtajat tai vastaavassa roolissa olevat muut henkilöt. Kysely lähti yhdelletoista henkilölle jotka vastaavat yhteensä neljäntoista kunnan yleisten kirjastojen toiminnasta. Toimipisteitä heidän vastuullaan on kahdeksantoista, koska Siikalatvan kirjastoihin kuuluvat Kestilän, Pulkkilan, Piippolan ja Rantsilan kirjastot.

KUVA 1. Joki-kirjastojen toimialue (Ylivieskan kaupunki 2020. Viitattu 17.2.2021)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kysely lähetettiin yhdelletoista kirjaston johtajalle tai vastaavassa roolissa olevalle henkilölle tulevan Joki-kirjastojen alueella. Kysely lähetettiin 11.2.2021 ja vastauksia pyydettiin 19.2.2021 mennessä. Kyselyyn vastasi määräajassa yhdeksän henkilöä (n=9), joten vastausprosentti on 82.

6.1 Lain toteutuminen käytännössä

Yleisten kirjastojen lain ensimmäisessä pykälässä säädetään yleisistä kirjastoista ja niiden toiminnasta sekä toiminnan paikallisesta, alueellisesta ja valtakunnallisesta edistämisestä, kirjastojen yhteistyöstä ja valtionrahoituksesta. Kyselyssä kysyttiin, onko nykyinen laki yleisistä kirjastoista onnistunut. Kaikki vastaajat (n=9) vastasivat tähän ”kyllä”, joten uusi laki on Joki-alueen kirjastojen johtajien mielestä onnistunut. Kommentteissa ja perusteluissa tuli esille seuraavia asioita:

*”Korostaa nyky-yhteiskunnan monimuotoisuutta – esim. eri kansalaisuudet, eri oppimis-
muodot jne.”*

”Kirjastojen tehtävät on kirjoitettu auki.”

”Monipuolisempi ja kirjastoja yhteiskuntaan avaavampi kuin edellinen.”

”Suurimmaksi osaksi kyllä. Kuitenkin esimerkiksi laajojen tehtävien toteuttaminen, kuten yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen, voi käytännössä varsinkin vähäisin resurssein toimivissa kirjastoissa olla todella haasteellista.”

Kahdessa kommentissa nostettiin esille koulutusvaatimukset ja pätevyys alalle:

”Henkilöstön koulutusvaatimuksien suhteen huonompi kuin ennen.”

”Kirjastolaisten ammatillinen pätevyys, koulutus olisi pitänyt määritellä tarkemmin.”

Lain toisen pykälän tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin; tiedon saatavuutta ja käyttöä; lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa; mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus. Kysymykseen ovatko uuden lain tavoitteet onnistuneet vastasivat kaikki ”kyllä” (n=9). Kuitenkin avoimissa perusteluissa ja kommentteissa asia ei ollut niin yksiselitteinen:

“Tähän voisi vastata sekä kyllä että ei! Riippuu kirjaston resursseista, miten hyvin on onnistuttu. Asenne on kuitenkin varmaan kaikilla, että noita tavoitteita tavoitellaan.”

“Tavoitteet onnistuneet kyllä, käytännön toteutus vaikeaa ja vaativaa.”

Muut avoimet kommentit kertoivat lain tavoitteiden onnistuneen:

“Nämä ovat kirjaston perustehtävien tavoitteita.”, “Tavoitteet monipuolisia ja tiivistettyjä.”
ja *“Lähtökohtina olevat arvot hyviä tavoitteita.”*

Lain kolmannessa pykälässä tarkoitetaan yleisellä kirjastolla kunnan järjestämää kaikille väestöryhmille tarkoitettua kunnan kirjastolaitosta; valtakunnallisella kehittämistehtävällä yhdelle yleiselle kirjastolle annettua yleisten kirjastojen tasapuolista toimintaa tukevaa kehittämistehtävää ja alueellisella kehittämistehtävällä yleiselle kirjastolle annettua tehtävää, jolla tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen toimintaedellytysten vahvistumista. Kysymys kuului, ovatko määritelmät selkeät ja onnistuneet? Kahdeksan vastaajista vastasi, että kyllä ovat selkeät ja onnistuneet ja yksi vastasi, että ei ole (n=9). Perusteluissa ja kommenteissa aiheeseen palattiin:

“Kyllä nämä “roolit” nyt muutaman vuoden jälkeen ovat selkiytyneet. Tällainen tehtävänjako on myös ihan järkevä ja tähän päivään sopiva.”

“Ennestään tuttu portaikko kirjastoihmisille.”

“Riittävä ja napakka jako, jossa määritellään kirjastotyyppin mukaiset tehtävät.”

“Ei tuo kovin selkeältä näytä mutta käytännössä kai toteutunut ihan hyvin.”

Viimeisestä negatiivisesta kommentista huolimatta voidaan päätellä, että määritelmät ovat selkeät ja onnistuneet.

Lain neljännessä pykälässä todetaan, että opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa yleisiä kirjastoja koskevasta valtakunnallisesta kirjastopolitiikasta ja sen kehittämisestä. Aluehallintoviraston tehtävänä on valtion alueellisena hallintoviranomaisena edistää toimialueellaan yleisiä kirjastoja koskevien valtakunnallisten kirjastopoliittisten tavoitteiden toteutumista; seurata ja arvioida toimi-alueensa yleisten kirjastojen toimintaa; edistää yleisten kirjastojen paikallisia, alueellisia, valtakunnallisia ja kansainvälisiä kehittämishankkeita sekä suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön antamat muut tehtävät. Kysyttäessä, onko opetus- ja kulttuuriministeriön ja paikallisen aluehallintoviraston toiminta ollut riittävää, kaikki vastasivat, että kyllä on ollut riittävää (n=9). Avoimista vastauksista nousi esille aluehallintoviraston runsas koulutustarjonta:

“Varsinkin nyt korona-aikana esim. AVI:n palavereja ja koulutuksia on ollut vähän liikaakin, mutta niin on kyllä ollut muidenkin järjestämiä. Iso plussa tulee siitä, että neuvoja voi kysellä ja niihin vastataan nopeasti!”

“Koulutusta tarjotaan paljon. Hankkeiden hakuun, ohjeisiin ja raportointiin tulee paljon tietoa. Sähköpostitse esitettyihin kysymyksiin toimintaohjeista ym vastataan aina.”

Aluehallintoviraston toiminta sai kiitosta muutenkin:

“Aluehallintoviraston toiminta on ollut asiantuntevaa ja kirjastojen toimintaa tukevaa.”

“Molemmat ja etenkin paikallinen aluehallintovirasto ovat aktiivisia toimijoita. Hankerahoitusten näkökulmasta toimiva parivaljakko.”

Viidennessä pykälässä kohteena oli kunnan tehtävä yleisen kirjaston toiminnan järjestämisessä. Kunta voi järjestää yleisen kirjaston toiminnan itse taikka yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin. Kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä. Kahdeksan vastaajista kertoi järjestävänsä kirjaston toiminnan yksin ja yksi yhdessä toisen kunnan kanssa (n=9). Kommentteja tähän asiaan Joki-kirjastojen alueelta tuli:

“Kirjastokimpassa yhteinen aineistotietokanta, verkkokirjasto sekä käytösäännöt, maksut ja käytänteet. Aineiston kierto seutukuljetuksineen kirjastosta toiseen. Aineiston hankinta yhteistyössä kilpailuttaen sekä yhteinen hankintaportaali. Alueen kirjastoilla yhteinen strategia. Alueellinen eKirjasto tarjoaa e-aineston.”

“Hallinnollisesti kirjasto on oma yksikkö mutta käytännössä palvelut tuotetaan kirjastoryhmässä.”

Kommenteista voidaan päätellä, että yhteistoiminta kirjastojen välillä on runsasta ja kattaa lukuisia eri kirjastotoiminnan osa-alueita.

Lain kuudennessa pykälässä kerrotaan yleisen kirjaston tehtävät: Yleisen kirjaston tehtävänä on tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin; ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa; edistää lukemista ja kirjallisuutta; tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon; tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan ja edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. Tässä kohdassa kysyttiin avoin kysymys, miten nämä asiat näkyvät toiminnassanne? Vastauksissa korostui se, että tässä pykälässä käsitellään kirjaston perustehtäviä (n=8):

- *“Lain tässä kohtaa määrittelemät tehtävät ovat kirjaston perustehtäviä jo ennen uutta kirjastolakia. Laki toteutuu aineistohankinnassa, tapahtumissa : vinkkaus, kirjailijavierailut, kirjanäyttelyt jne. tiedonhankinnan opastuksissa. Kirjasto antaa tilat ja tietokoneet kaikenlaiseen toimintaan kuntalaisille korvauksetta.”*

- *“Ohjaavat lähtökohtaisesti kaikkea toimintaa ja ovat perusta kunnan kirjastopalvelujen palveluajatukselle sekä määrittävät toiminnan tavoitteet. Laissa määrätyillä tehtävillä perustellaan päättäjille kirjaston tarpeet, kuten määrärahat, tilat ja henkilöstöresurssit.”*
- *“Kirjaimellisesti juuri niin, kuten tehtävissä on määritelty. Tarjoamme siis pääsyn sisältöihin, uudistamme kokoelmaamme, edistämme lukutaitoa, annamme ohjausta, tarjoamme tiloja ja annamme mahdollisuuksia moneen.”*

Yhteistyö eri tahojen kanssa nousi myös vahvasti esille vastauksissa:

- *“Oman kunnan sisällä teemme aktiivisesti yhteistyötä eri hallinnonalojen sekä muiden toimijoiden (SPR, seurakunta, 4H, MLL, Kotis.yhd.) kesken. Koulun kanssa yhteistyö on vilkasta, koska ollaan samassa pihassa. Kouluun lainataan paljon vuoden aikana ja luokat käyvät oppitunneillaan aika paljon kirjastossa. Eskareille ja päiväkotiryhmille on satutuokioita ja joillekin isommille oppilaille tiedonhaunopetusta.”*
- *“Laajoissa aukioloajoissa, huolellisessa kokoelmatyössä hankinta ja poisto tasapainossa, erilaisten kirjallisuustapahtumien myötä, koulu yhteistyössä, digiopastuksessa, monikäyttöisinä tiloina.”*

Huolenaiheeksi nousivat niukat resurssit ja asioiden priorisoiminen:

- *“Käytännössä kaikki tehtäviä ei voida haluttavissa määrin toimittaa niukkojen resurssien vuoksi. On kuitenkin ajoittain vaikea osoittaa konkreetian tasolla näkyväksi niitä toimia, joilla esim. kulttuurista vuoropuhelua on edistetty tai monipuolista lukutaitoa tuettu minkäkin asiakasryhmien kohdalla. Mielestäni näihin asioihin tarvittaisiin ehkä nykyistä enemmän tukea ja yhteistyötä.”*
- *“Tehdään resurssien mukaan kaikkea mahdollista, toki pienessä kirjastossa ja pienellä porukalla jotain asioita pitää vain priorisoida”*
- *“Kuntamme on pieni ja kirjaston henkilökuntaa vajaa kaksi HTV. Koska olemme mukana Joki-kirjastossa, hyödyimme kaikesta yhteisestä kehitystyöstä, joka koskee aineistoa, kirjasto-ohjelmaa, projekteja jne. Yksi tärkeä kehitysalue on e-palvelut, jossa kuntalaisten palvelut ovat lisääntyneet todella paljon viime vuosina.”*
- *“Määrärahat hiukan paremmat uusiutuvan aineiston ja e-aineiston hankintaan, tiloja on. Ohjauksen ja tiedonhankinnan ohjaus nyt kangerrellut koronan vuoksi.”*

Lain pykälässä seitsemän aiheena oli yleisten kirjastojen keskuskirjaston muuttuminen valtakunnalliseksi kehittämiskirjastoksi: Yleisten kirjastojen keskuskirjasto muuttui valtakunnalliseksi kehittämiskirjastoksi (Helsingin kaupunginkirjasto). Yleisten kirjastojen toiminnan tasapuoliseksi tukemiseksi valtakunnallisella kehittämistehtävällä toteutetaan yleisten kirjastojen yhteisiä palveluja ja

edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Kehittämistehtävä voidaan antaa yleiselle kirjastolle, jolla on kehittämistehtävän hoitamisen kannalta monipuolista kansallista ja kansainvälistä kirjastotoiminnan tuntemusta sekä riittävät voimavarat. Kyselyssä kysyttiin, miten tämä muutos on vaikuttanut? Kuusi vastaajista kertoi, että asialla on ollut jonkin verran vaikutusta ja kolme vastasi, että asia ei ole vaikuttanut ollenkaan (n=9). Tästä voidaan päätellä, että suurta vaikutusta asialla ei ole ollut kirjastojen toiminnassa:

“Ihan tähän arkiseen aherrukseen ei ole kyllä tainnut paljon vaikuttaa - tai ehkä en nyt vaan yhtäkkiä hoksaa... Uskon kuitenkin, että yleisellä tasolla tapahtuu linjauksia ja päätöksiä, jotka jotakin kautta heijastuvat kaikkeen kirjastotyöhön.”

“Hankala verrata minun aikaisempaan tilanteeseen, sillä en sitä nähnyt. Muuten AKE-keskittäminen on ollut hyvä ja tarpeellinen, joten oletan että myös VAKE.”

Suurin muutos on ollut lähinnä nimen muuttuminen yleisten kirjastojen keskuskirjastosta valtakunnalliseksi kehittämiskirjastoksi. Hyviksi asioiksi avoimissa vastauksissa nostettiin valtakunnalliset palvelut:

“Finnan kehittäminen, Kirjastot.fi - palvelut, yleisten kirjastojen neuvotteluaseman vahvistaminen, valtakunnallisen eKirjaston suunnitelmat.”

Lain pykälässä kahdeksan puolestaan aiheena oli maakuntakirjastojen muuttuminen alueellisiksi kehittämiskirjastoiksi: Maakuntakirjastot muuttuivat uuden lain myötä alueellisiksi kehittämiskirjastoiksi ja niiden määrä väheni. Alueellisella kehittämistehtävällä luodaan edellytyksiä toimialueen yleisten kirjastojen toiminnan vahvistumiselle. Kehittämistehtävällä tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen kehittymistä ja henkilöstön osaamista sekä edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Kehittämistehtävää annettaessa on otettava huomioon aluerakenne ja kielelliset tekijät. Kyselyssä kysyttiin, että miten tämä muutos on vaikuttanut? Tähän kysymykseen saatiin vastaus kahdeksalta vastaajalta ja heistä neljä oli sitä mieltä, että asialla on ollut suuri vaikutus ja neljä sitä mieltä, että asialla on ollut jonkin verran vaikutusta. Avoimista kommentteista ja perusteluista nousi selkeästi esille se, että alueellinen kehittämiskirjasto järjestää nykyään paljon koulutuksia:

“Enemmän koulutustarjontaa ja tiiviimpää yhteistyötä alueella.”

“Koulutusta on paljon enemmän kuin ennen. Yhteistyö on muutenkin syventynyt laajalti.”

“Täydennyskoulutustilanne on parantunut, kun pienien ei tarvitse itse järjestää koulutuksia.”

“Alueen maksuton koulutustarjonta on parantunut huomattavasti.”

“Alueen Ake-toiminta on mielestäni varsin monipuolista, hyödyllistä ja näkyvää. mm. koulutuksia tarjotaan alueelle paljon.”

“Koulutusta on tullut lisää, yhteishankintaa ja kehittämistoimintaa enemmän kuin ennen.”

Toimintaa ja yhteistyötä on alueellisen kehittämiskirjaston kanssa ollut niin paljon, että se on koettu jopa raskaana:

“AKE:n erilaisia työryhmiä perustettiin välillä minun mielestäni aivan liikaa, ja nythän niitä onkin tiivistetty. Koronan aikana etäpalavereita on myös niin paljon, että ei millään rahkeet riitä osallistumaan usein. Sillä, että Oulun kaup.kirjastossa on valtavasti erilaisia tapahtumia ja mahdollisuuksia asiakkaille vauvasta vaariin, on myös kääntöpuolensa: ideoita saadaan kiitettävästi, mutta kyllä se enemmän ahdistaa, kun omat mahdollisuudet on niin pienet, ja vaikka mitä kivaa ja ihanaa esim. lapsille ja nuorille voisi järjestää!! Tämähän ei tietenkään ole oululaisten idearikkaiden ihmisten vika... :-)”

Toki yhteistyö alueellisen kehittämiskirjaston kanssa nähtiin myös hyvänä asiana:

“Alueen toiminta on tiivistynyt ja olemme saaneet isoja hyötyjä asiakkaille. Olemme voineet jakaa tekemistä ja saada vetoapua isommilta kirjastoilta.”

“Oulu otti hoitaakseen yhteisen e-kirjaston hallinnoinnin. Erilaisia alueellisia työryhmiä on perustettu”.

Lain yhdeksäs pykälä käsittelee erityisen tehtävän saamista. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää kunnan suostumuksella erityisen tehtävän kirjastolle jolla on riittävät edellytykset tehtävän hoitamiseen. (Esimerkiksi saamenkielisen, venäjänkielisen ja monikielisen kirjaston toiminta ja Seinäjoen kaupunginkirjaston lasten ja nuorten lukemista ja lukutaitoa edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä). Kyselyssä kysyttiin, miten tämä asia on vaikuttanut? Seitsemän vastaajista ilmoitti, että asialla on ollut jonkin verran vaikutusta ja kahden mielestä asia ei ole vaikuttanut ollenkaan (n=9). Avoimissa vastauksissa tuli eniten esille Seinäjoen lasten ja nuorten lukemista ja lukutaitoa edistävä erityistehtävä ja sen hyödyntäminen omassa työssä:

“Joitakin kampanjoita / esitteitä hyödynnetty lastenkirjastotyössä.”

“On ihan hyvä asia, että joku kirjasto voi perehtyä perusteellisesti em. osa-alueisiin. Esim. Seinäjoki on järjestänyt hyvää koulutusta lapsiin ja nuoriin liittyen. Uskoisin, että erte-kirjastoista saa tarvittaessa myös apua, jos se liittyy heidän erityistehtäviinsä.”

Monikielinen kirjasto sai myös maininnan:

“Monikielisen kirjaston palvelut apuna entistä paremmin vieraskielisen aineiston tarjoamisessa.”

Lisäksi kahdessa avoimessa vastauksessa ei kerrottu erikseen, mitä erityistehtävää ne koskevat:

“Pari koulutusta on ollut asian tiimoilta”

“Näkyvä lähinnä koulutustarjonnassa ja ehkä jossain määrin tiedonjakamisessa.”

Kymmenes pykälä käsittelee saavutettavuutta: Kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa. Miten tämä asia toteutuu? Neljä vastaajista kertoi, että saavutettavuus toteutuu täysin. Viisi vastaajista kertoi, että saavutettavuus toteutuu osin (n=9). Kaksi avointa vastausta käsitteli omatoimiasiointia ja sen puutetta:

“Haluaisin tulevaisuudessa itsepalvelu-mahdollisuudet, että kirjasto voisi olla esim. viikonloppuisin omatoiminen. Se lisäisi saavutettavuutta.”

“Jos asiakas haluaa käyttää kirjastoa oman aikataulunsa mukaan, niin se ei ole mahdollista. Ei ole omatoimiaukioloaika.”

Osa avoimista vastauksista nosti esille kirjastojen huonon fyysisen saavutettavuuden:

“Vanhat tilat eivät ole esteettömät, eivätkä kaikki kuntalaiset asu palvelujen piirissä.”

“Fyysinen saavutettavuus paranisi moottoroiduilla ulko-ovilla.”

Apu saavutettaviin palveluihin oli kysytty kirjaston ulkopuoliselta toimijalta, mutta tuloksetta: ”

“Joitakin vuosia sitten yritin kysellä kotipalvelusta, voisimmeko alkaa tehdä yhteistyötä syrjäseuduilla asuvien lukemisen turvaamiseksi. Heillä ei kuitenkaan ollut siihen mahdollisuuksia.”

Yhdessä vastauksessa saavutettavuutta oli lisänneet laajat aukioloajat:

“Isot aukioloajat, saavutettavuus kehittynyt laajalti.”

Toisessa vastauksessa kotisivujen saavutettavuus oli kesken:

“Kunnan kotisivujen saavutettavuuden parantaminen on kesken.”

Yksi avoin vastaus kiteytti ajatuksen, kuinka laaja asia saavutettavuus on:

“Ainakin haluaisin ajatella, että toteutuu ainakin lähes täysin tai pääosin, mutta uskon esim. alueellisten erojen olevan suuria sen osalta, kuinka saavutettava palvelu todella on. Vastaus siis riippuu siitä, kuinka laajasti ja tarkasti asiaa lähtee tarkastelemaan.”

Lain yhdestoista pykälä käsittelee yhteistyötä. Kirjaston toimii ja kehittää toimintaansa yhteistyössä muiden yleisten kirjastojen, Kansalliskirjaston, Varastokirjaston, Näkövammaisten kirjaston sekä muiden korkeakoulukirjastojen, oppilaitoskirjastojen ja erikoiskirjastojen kanssa. Lisäksi kirjasto voi laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden, päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Avoimeen kysymykseen, millaista yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kanssa on, tuli

paljon erilaisia vastauksia (n=8). Yhteistyö Kansalliskirjaston kanssa sai kolme mainintaa sisältäen Finnan ja koulutukset, Varastokirjasto sai viisi mainintaa sisältäen kaukolainat ja aineiston säilytyksen ja Näkövammaisten kirjasto Celia sai neljä mainintaa. Yhteistyö muiden kirjasto-sektorien kuten esimerkiksi korkeakoulu- ja erikoiskirjastojen kanssa mainittiin kolmessa vastauksessa joissa kaikissa mainittiin kaukolainaus. Yhteistyö muiden yleisten kirjastojen kanssa mainittiin neljässä vastauksessa ja sitä tarkennettiin seuraavasti:

“kimppayhteistyö, seutu- ja kaukolainat, verkostoituminen, koulutukset, strategiat, kehittämishankkeet, kirjastoryhmä ja sen hankinnat ja hankkeet ja logistiikkayhteistyö.”

Säännöllinen päiväkotij- ja kouluyhteistyö nousi vastauksissa tärkeimmäksi asiaksi, se mainittiin seitsemässä vastauksessa. Tarkemmin sitä määriteltiin:

“Suunnitelman mukaista yhteistyötä tiedonhaunopetuksen, kirjavinkkauksen, kirjasto-vierailujen, satutuntien, kirjailijavierailujen jne. osalta.”

“Päiväkotien ja koulujen kanssa teemapakettien keräystä, kirjavinkkausta, lukudiplomi, satutunteja. Yläkoululaisille kirjastonkäytön opetusta.”

“Koulujen kanssa arkipäivän yhteistyötä lukemisen edistämiseksi. Järjestämme kouluille myös vinkkauksia ja tiedonhaun opastuksia.”

Yhteistyö kuntien ja muiden toimijoiden kanssa sai myös mainintoja, esimerkiksi näyttelyt, tapahtumat, kirjailijavierailut, koulutukset, tilojen tarjoaminen muiden toimijoiden käyttöön, viranomaispalvelut ja yhteispalvelut.

Lain pykälä kaksitoista käsittelee maksuja ja maksuttomuutta. Omien aineistojen käyttö, lainaus ja varaaminen sekä ohjaus ja neuvonta sekä kaukolainat valtakunnallista ja alueellisen kehittämistehtävää hoitavista kirjastoista ovat maksuttomia. Kunta voi periä myöhässä palautetusta aineistoista, varatun aineiston noutamatta jättämisestä ja muista suoritteista maksuja. Kysymykseen muuttuivatko maksut uuden lain myötä, viisi vastasi että muuttuivat ja neljä vastasi että eivät muuttuneet (n=9). Vastauksen selittää se, että ennen uuden lain voimaantuloa Kirikirjastot eivät perineet varausmaksuja kun taas puolestaan Tiekkö-kirjastot perivät niitä. Avoimissa kommentteissa ja perusteluissa tuli viisi mainintaa siitä, että varausmaksut jäivät pois ja se koettiin hyvänä asiana. Yhdessä vastauksessa mainittiin uusi maksu, joka tulee jos ei nouda ajallaan varattua aineistoa.

Kolmastoista pykälä käsittelee kirjaston käyttäjän velvollisuuksia. Kirjaston käyttäjän on käytäydtyttävä kirjastossa asiallisesti. Toiminnan häiritsemiseen ja turvallisuuden vaarantamiseen sovelletaan järjestyslakia. Kirjaston käyttäjän on käsiteltävä aineistoja ja muuta omaisuutta hu-

olellisesti. Kysymykseen onko tämä asia aiheuttanut toimenpiteitä uuden lain myötä kaikki vastaajat vastasivat, että asia ei ole aiheuttanut toimenpiteitä (n=9).

Neljästoista pykälä käsittelee kirjaston käytösääntöjä. Kunta voi hyväksyä käytösäännöt, joilla edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Käytösäännöissä voidaan antaa määräyksiä kirjaston tilojen ja omaisuuden käytön ohella kirjastoaineiston lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja palauttamisen määräajoista sekä lainauskiellosta, kirjaston käyttökiellosta ja maksuista. Kysyttäessä, onko kirjastossa käytössä käytösäännöt, jokainen vastaaja vastasi, että kyllä on käytössä (n=9).

Viidestoista pykälä käsittelee lainauskieltoa ja kirjaston käyttökieltoa. Kirjasto voi asettaa asiakkaan lainaus- ja käyttökieltoon. Lainakiellon voi saada, jos ei ole palauttanut aineistoja määräajassa. Kirjaston käyttökiellon voi saada, jos toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriöitä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa turvallisuutta taikka vahingoittaa kirjaston omaisuutta. Tästä lain pykälästä kysyttiin, että onko kirjastossa annettu lainakieltoja tai käyttökieltoja? Kieltoja asiakkaille oli antanut seitsemän vastaajista ja kaksi ei ollut antanut kieltoja (n=9). Perusteluissa kysyttiin, että kumpia kieltoja on annettu ja seitsemän vastaajaa vastasi, että on antanut lainauskieltoja. Lisäksi kommentoitiin, että lainauskiellon voi saada automaattisesti kun maksuja on kertynyt yli 15 euron edestä tai jos asiakkaalle on lähetetty lasku palauttamattomasta aineistosta. Yksikään vastaajista ei ollut antanut kirjaston käyttökieltoja.

Kuudestoista pykälä käsittelee arviointia. Kunnan on arvioitava kirjaston toimintaa ja arvioinnin keskeiset tulokset tulee julkistaa. Kysymykseen onko kirjastossa tehty arviointeja vastasi seitsemän vastaajista, että kyllä on tehty ja kaksi vastaajaa vastasi, että ei ole tehty (n=9).

Osaaminen ja johtaminen on seitsemännentoista pykälän aihe. Kirjastolla tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä. Asiantuntijatehtävässä toimivalta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa, jollei tehtävän luonteesta muuta johdu. Kunnan kirjastolaitosta johtavalta vaaditaan soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja hyvä perehtyneisyys kirjastojen tehtäviin ja toimintaan. Tässä kohdassa kysyttiin, että onko kirjastossa työskentelevillä kirjastoalan koulutus? 56 % eli viisi vastaajista ilmoitti, että kaikilla kirjastossa työskentelevillä on kirjastoalan koulutus. 44 % eli neljä vastaajista ilmoitti, että osalla kirjastossa työskentelevistä on kirjastoalan koulutus. Kukaan ei ilmoittanut, että asia ei ole tärkeä

(n=9). Kirjastoalan koulutuksesta oli myös lisäkysymyksiä, mutta ne käsitellään kohdassa 6.2 kirjastoalan koulutuksen tarve.

Lain kahdeksastoista pykälä käsittelee rahoitusta. Valtionosuuden myöntämisestä yleisen kirjaston käyttökustannuksiin säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa. Kunnalle myönnetään valtionavustusta valtion talousarvioon otetun määrärahan rajoissa valtakunnallisen kehittämistehtävän, alueellisen kehittämistehtävän ja erityisen tehtävän hoitamiseen ja lain mukaiseen toimintaan siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa säädetään sekä kirjaston investointihankkeisiin ja toimitilojen kehittämiseen siten kun valtionavustuslaissa säädetään. Kyselyssä kysyttiin, että onko kirjaston rahoitus riittävä? Tähän kysymykseen kaikki vastattiin yksimielisesti, että rahoitus ei ole riittävä (n=8). Ongelmia nähtiin valtionavustusten kohdentamisessa:

“Valtionavustusta tarvittaisiin myös tiloihin ja kirjastoautojen hankintaan. Edesauttaisi kuntien investointipäätöksiä, jos valtiolta tulisi korvamerkittyä rahaa.”

“Nykyisessä systeemissä on se huono puoli, että esim. kunnasta ei oikein kukaan osaa sanoa minkäänlaista euromäärää, joka olisi kirjastolle tulevaa valtionapua, koska ne tulevat yhtenä könttänä useammalle hallinnonalalle. Yritän muistuttaa esim. kunnan talousseminaarissa kunnan päättäjäille, että kirjastotoimintaakin valtio tukee, koska se on lakisääteistä. Siinä tilanteessa olisi hyvä olla tiedossa jokin summa. Meille tulee perinteisesti syksyisin kunnanjohtajan "paimenkirje", jonka ohje on yleensä aina sama: tiukilla ollaan eikä käyttötalouteen voi tehdä korotuksia.”

Vain yhdessä vastauksessa määrärahojen sanottiin riittävän pienemmissä hankkeissa:

“Pienempien hankkeiden osalta valtionavustukset ovat riittävät.”

Määrärahat koettiin liian pieniksi useissa avoimissa vastauksissa:

“Kunnan myöntämä raha kirjastolle pienenee joka vuosi. Tästä johtuen kokoelman uudistaminen on hankalaa eikä kirjallisuustapahtumien järjestämiseen ole varoja lainkaan ilman mahdollista avin hankerahoitusta.”

“Määrärahat liian pienet ja rajoitetut toiminnan kehittämiseen.”

“Samaa kitkuttelua vuodesta toiseen ja täysin samalla budjetilla. Olisi mukavaa jos määrärahaa olisi enemmän esim. aineistohankintoihin tai tapahtumien järjestämiseen. Tarkkana pitää olla talouden kanssa”

“Ilmeisesti kirjastoautojen ja kirjastorakentamisen määrärahat ovat aika tiukassa.” ja
“Aineiston hankintaan tarvittaisiin enemmän määrärahaa.”

Lisäksi kahdessa avoimessa vastauksessa toivottiin lisää rahaa henkilökunnan palkkaamiseen.

6.2 Kirjastoalan koulutuksen tarve

Kyselytutkimuksella haluttiin myös tietoa siitä, millainen kirjastoalan koulutuksen tarve alueella on tällä hetkellä. Ensimmäinen kysymys aiheeseen liittyen oli: Jos kirjastossa olisi avoinna työpaikka, vaaditko siihen valittavalta kirjastoalan koulutuksen? Vastaajista kahdeksan vaatisi kirjastoalan koulutuksen ja yksi ei vaatisi (n=9). Tästä voidaan päätellä, että kirjastoalan koulutusta tarvitaan myös jatkossa. Avoimissa perusteluissa kirjastoalan koulutuksen hyötyjä löydettiin useita varsinkin kirjaston vakituisen henkilöstön palkkaamisessa. Hanketöihin saatettaisiin palkata myös henkilöitä, joilla ei ole kirjastoalan koulutusta:

“Jos avoinna on kirjastovirkailijan, kirjastonhoitajan, kirjastonjohtajan tai vastaavan paikka, niin hakijan edellytykset hoitaa tehtävää paranevat huomattavasti kirjastoalan koulutuksen myötä. Ehkä jossain hanketyössä se ei ole niin tärkeää, mutta eduksi kuitenkin.”

“Pienessä kirjastossa pitää käytännössä tehdä ihan kaikkea. On helpompi lähteä uuden kanssa liikkeelle, jos osaa jo perusasiat. Isoissa kirjastoissa on varmaan eri juttu, ihmiset voivat erikoistua ja silloin kirjastoalan koulutus ei ole välttämätön.”

“Voisiko lain mukaan muuten toimia? Avoinna olevia työpaikkoja hakevat yleensä henkilöt, joilla on alan koulutus.”

“Riippuu tietysti paikasta, mutta jos meille tulisi niin se paikka olisi jonkin nykyisen sijaisuus. Näiden tehtävien hoitamiseen koulutuksesta on etu.”

“Laajempi näkemys kirjaston toiminnan tavoitteista”

Yhdessä avoimessa vastauksessa perusteltiin kirjastoalan koulutuksen tarvetta tehtäväsidonaisesti. Jos tehtävässä tarvitaan muita taitoja kuin kirjastoalaan liittyviä, silloin voitaisiin palkata muun koulutuksen saaneita henkilöitä:

“Riippuu avoimesta tehtävästä. Jos tarvitaan esim. mediataitoja tai it-osaamista, tarvittavat taidot voi olla muillakin kuin kirjastoalan koulutuksen saaneilla. Vaatimukset on harkittava tehtäväkohtaisesti. Pienehkössä kirjastossa johtajalla on oltava myös alan substanssiosaaminen johtamistaitojen lisäksi.”

Toinen kirjastoalan koulutusta koskeva kysymys oli kirjastoalan koulutuksen tärkeydestä: Kuinka tärkeänä koet kirjastoalan koulutuksen? 56 % eli viisi vastaajaa piti kirjastoalan koulutusta erittäin tärkeänä ja 44 % eli neljä vastaajaa tärkeänä. Kukaan vastaajista ei vastannut, että kirjastoalan

koulutus olisi vähän tärkeä (n=9). Alan perusosaaminen ja verkostoituminen koettiin tärkeinä asioina:

“Koulutuksen aikana henkilö hankkii perusosaamisen hoitaa kirjastoalan työtehtäviä. Koulutus avaa myös mahdollisuuden nähdä kirjastoala kokonaisuutena, eikä vain yhden kirjaston näkökulmasta. Koulutuksen aikana tapahtuva verkostuminen on tärkeää.”

“On laajempi näkökanta kirjastoalaan ja kirjastotöihin.”

“Miksi olla alalla, jonne ei tarvita koulutusta? Käy pian kuin käännösosalalle, jossa ei vaadita koulutusta. Kaikkihan sitä kieltä osaa kuitenkin...”

Myös muu sopivuus nostettiin tärkeäksi taidoksi:

“Kyllä minä mieltäisin myös muuta sopivuutta: jos kirjasto hakee henkilöä, jolta sujuu kirjavinkkaus, satutunnit yms. "luova" työ, niin valinnassa tätä voidaan painottaa.”

Yksi avoin kommentti otti kantaa ammatillisen koulutuksen reformin tuomiin muutoksiin, joita ovat kontaktituntien väheneminen ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen lisääntyminen:

“Toisen asteen koulutus on ottanut takapakkia, kun kontaktituntien määrä on vähentynyt ja opiskelija saa työssäoppimisessa hyvin erilaiset valmiudet kirjastosta riippuen.”

Vastauksista voidaan päätellä, että kirjastoalan koulutukselle on tarvetta myös jatkossa. Kirjastoalan koulutus koettiin erittäin tärkeänä tai tärkeänä kaikissa vastauksissa. Kyselyssä ei kysytty tarvetta erikseen eri koulutusasteiden välillä. Jos Joki-kirjastojen alueella tulisi avoimia työpaikkoja hakuun, 89 % tapauksista vaadittaisiin kirjastoalan tutkinto.

Kyselyn lopuksi vastaajilla oli vielä mahdollisuus kommentoida tai lisätä jotakin. Yksi vastaaja palasi tässä kohti vielä kirjastoalan henkilöstön pätevyysasiaan eli pykälään 17:

”Koen että lain teksti ”Kirjastossa tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä” on liian epämääräinen. Kuntapäättäjien mielestä riittävä määrä on pienempi kuin kirjastossa toimijoiden mielestä. Kaikki kuntapäättäjät eivät edes tiedä että kirjastopalvelut ovat lakisääteisiä palveluita.”

7 POHDINTA

Voimassa oleva laki yleisistä kirjastoista koetaan pääsääntöisesti onnistuneena Oulun Eteläisen Joki-kirjastojen alueen kirjaston johtajien ja muiden vastaavassa roolissa olevien mielestä. Kaikki vastaajat olivat yhtä mieltä siitä, että uusi laki ja lain tavoitteet ovat onnistuneet. Kunnan kirjastolaitoksen, valtakunnallisen kehittämistehtävän ja alueellisen kehittämistehtävän määritelmät koetaan selkeiksi ja onnistuneiksi. Opetusministeriön ja paikallisen aluehallintoviraston toimintaan ja sen riittävyteen ollaan myös hyvin tyytyväisiä. Jokaisella yleisellä kirjastolla on käytösäännöt, jotka antavat raamit kirjaston käyttäjille.

Maakuntakirjastojen muuttuminen alueellisiksi kehittämiskirjastoiksi on vaikuttanut kirjastojen arkeen. Alueella tarjotaan runsaasti täydennyskoulutuksia ja yhteistyö ja kehittämistoiminta kirjastojen kesken on laajentunut. Koulutuksia on jopa niin paljon, että aika ei riitä kaikkiin osallistumiseen.

Uuden lain näkyvyys varsinkin Tiekkö-kirjastojen alueella konkretisoitui asiakkaille ensimmäisenä varausmaksujen poistumisena. Uutena asiana tuli maksu noutamattomista lainoista. Vastauksista nousee esille yleisten kirjastojen rahoituksen ja resurssien riittämättömyys. Kaikki vastaajat kokivat, että yleisten kirjastojen rahoitus ei ole riittävää. Lisää rahoitusta kaivattaisiin tiloihin, henkilöstöön ja hankintoihin.

Tässä tutkimuksessa selvisi myös kirjastoalan koulutuksen tarpeellisuus myös jatkossa. Jos Joki-kirjastojen alueella olisi avoimia työpaikkoja, niihin valittavilta henkilöiltä vaadittaisiin kirjastoalan koulutus, 89 % vastaajista oli sitä mieltä. Kirjastoalan koulutusta pidetään erittäin tärkeänä tai tärkeänä kaikissa vastauksissa.

Jatkotutkimuskohteita aiheesta löytyy runsaasti. Lain lähes joka pykälästä voisi tehdä yksistään tutkimuksen. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi tutkia, miten Joki-kirjastojen yleisten kirjastojen muu henkilöstö kuin johtajat kokevat lain toteutuvan. Suomen kirjastoseura on teettänyt koronan täysulun vaikutuksista kirjastojen toimintaan tutkimuksen, jonka tuloksena oli, että puolet vastaajista koki kirjastojen sulkemisen kielteisenä. (Suomen kirjastoseura 2020, viitattu 24.2.2021). Koronan vaikutuksista yleisten kirjastojen toimintaan olisi mahdollista tehdä vielä monenlaisia tarkempia tutkimuksia.

8 LÄHTEET

Aluehallintovirasto. Kirjastotoimi. Viitattu 11.2.2021. <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/kirjastotoimi>

Asetus kansankirjastoista 144/1928. Helsingin kaupungin kunnallinen asetuskokoelma 6/1928, 14-16. Viitattu 8.2.2021.
https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_kunnalliset_asetuskokoelmat/pdf/Kunnallinen_asetuskokoelma_1928.pdf

Celia. Tietoa Celiasta. Viitattu 14.2.2021. <https://www.celia.fi/tietoa-celiasta/>

Helaakoski, Anne 2021. Kaikkiaan viiden vuoden rypistys. Kaleva 8.2.2021, 1, 4-5.

Kansankirjastolaki 131/1928. Helsingin kaupungin kunnallinen asetuskokoelma 6/1928, 13-14. Viitattu 8.2.2021.
https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_kunnalliset_asetuskokoelmat/pdf/Kunnallinen_asetuskokoelma_1928.pdf

Karjalainen, Ensio 2017. Oulun kaupunginkirjastolla järjestetään tilaisuus, jossa aiotaan ottaa yhteys kuolleisiin eläimiin – kirjastoasiakkaat hämmästelevät. Yle uutiset. Hakupäivä 10.2.2021.
<https://yle.fi/uutiset/3-9849970>

Kirjastoalan opiskelu. Kirjastot.fi. Viitattu 20.2.2021. <https://www.kirjastot.fi/kirjastoala/opiskelu>

Kirjastoasetus 268/1962. Helsingin kaupungin kunnallinen asetuskokoelma 40/1962, 72 – 81. Viitattu 8.2.2021.
https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_kunnalliset_asetuskokoelmat/pdf/Kunnallinen_asetuskokoelma_1962.pdf

Kirjastoasetus 1078/1998. Finlex. Viitattu 9.2.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19981078>

Kirjastolaki 235/1961. Helsingin kaupungin kunnallinen asetuskokoelma 39/1961, 126 – 128.
Viitattu 8.2.2021.

https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_kunnalliset_asetuskokoelmat/pdf/Kunnallinen_asetuskokoelma_1961.pdf

Kirjastolaki 235/1986. Finlex. Viitattu 9.2.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1986/19860235>

Kirjastolaki 904/1998. Finlex. Viitattu 9.2.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980904>

Kekki, Kirsti 2013. Menestystarina nimeltä kirjasto. Helsinki: Avain.

Kuntaliitto 2017. Yleiskirje ja ohjeet käytösääntöjen laatimiseen. Viitattu 14.2.2021.
https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/kirjastojen%20asiakasmaksut%207_2017_1.pdf

KVTES 2020 - 2021. Kunnallinen virka- ja työehtosopimus. Kuntatyönantajat. Liite 2 kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen henkilöstö. Viitattu 16.2.2021. <https://www.kt.fi/sopimukset/kvtes/2020-2021/liite-2-kulttuuri-ja-vapaa-aikapalvelujen-henkilosto>

Laki kirjastolain muuttamisesta 725/1992. Finlex. Viitattu 9.2.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920725>

Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, Finlex, Viitattu 9.2.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492#P1>

Lindberg, Pirkko 2021. Kirjastolaki johtamisen välineenä. Aluehallintoviraston kirjastotoimen johtamisen webinaarisarja, osa 1. 21.1.2021.

Litmanen-Peitsala, Päivi 2018. Yleisten kirjastojen käyttäjäkysely 9.4. – 6.5. kaikissa kunnissa. Viitattu 14.2.2021. https://www.kirjastot.fi/uutiset/ajankohtaista/yleisten-kirjastojen-kayttajakysely-9-4?language_content_entity=fi

Mäkinen, Ilkka 2009. Yleinen kirjasto hyvinvointiyhteiskunnassa 1960-luvun alusta vuosituhannen vaihteeseen. Teoksessa Mäkinen, Ilkka (toim.) 2009. Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ Kustannus, 385 – 416.

Oksanen, Virpi 2020. Kirjastolain ilmentyminen työpaikkailmoittelussa – sisällönanalyysi yleisten kirjastojen työpaikkailmoituksista 2017 – 2019. Pro gradu –tutkielma Tampereen yliopisto Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Viitattu 16.2.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/121754/OksanenVirpi.pdf?sequence=2>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Kirjastojen rahoitus. Viitattu 17.2.2021. <https://minedu.fi/kirjastojen-rahoitus>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Kirjastot. Viitattu 11.2.2021. <https://minedu.fi/kirjastot>

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 660/2017, Finlex. Viitattu 12.2.2021). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170660>

Opintopolku. E-perusteet. Liiketoiminnan perustutkinto. Viitattu 20.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/3855077/reformi/tiedot>

Poteri, Eija 1998. Kirjastonhoitajakoulutuksen pioneerikausi Suomessa 1920 – 1945. Kirjastotiede ja informatiikka 10(1), 5-6. Viitattu 8.2.2021 <https://journal.fi/inf/article/view/1404/1251>

Sitra 2021. Kirjastoista kansanvallan foorumeita. Viitattu 10.2.2021. <https://www.sitra.fi/hankkeet/kirjastoista-kansanvallan-foorumeita/>

Suomen kirjastoseura 2015. Kannanotto kirjastolaista 2.6.2015. Viitattu 16.2.2021. <https://suomenkirjastoseura.fi/files/Kannanotot/Kannanotto%20kirjastolaista%202.6.2015.pdf>

Suomen kirjastoseura 2021. Minulle tärkeintä kirjastossa. Viitattu 11.2.2021. <https://www.tarkeintakirjastossa.fi/info.html>

Suomen kirjastoseura 2020. Puolet suomalaisista koki kirjastojen sulkemisen kielteisenä. Viitattu 24.2.2021. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/puolet-suomalaisista-koki-kirjastojen-sulkemisen-kielteisena?publisherId=65781418&releaseId=69895111>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2019. Viitattu 17.2.2021. <https://tilastot.kirjastot.fi/>

Vaarne, Ville 2017. Uusi laki tekee kirjastoista demokratian puolustajia. Kirjastolehti 110 (1). Viitattu 10.2.2021. <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/uusi-laki-tekee-kirjastoista-demokratian-puolustajia/>

Valtakunnallinen kehittämissuunnitelma. Kirjastot.fi. Viitattu 12.2.2021. https://www.kirjastot.fi/kirjastoala/valtakunnallinen_kehittamissuunnitelma?language_content_entity=fi

Valtiovarainministeriö 2021. Savutettavuus. Viitattu 13.2.2021. <https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>

Vasaensis e-kirjasto. Vaasan lukukirjasto. Historiaa. Viitattu 8.2.2021. <https://vasaensis.vaasa.fi/ekirjasto/fi/exhibits/show/vaasan-lukukirjasto/historiaa>

Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus 2017. Kuntaliitto. Viitattu 13.2.2021. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1754-yleisten-kirjastojen-saavutettavuussuositus>

Ylivieskan kaupunki 2020. Oulun Eteläisen alueelle Joki-kirjastot 2021. Viitattu 17.2.2021. <https://www.ylivieska.fi/oulun-etelaisen-alueelle-joki-kirjastot-2021/>

Webropol-kysely

Kyselytutkimus uuden kirjastolain vaikutuksista tulevan Jokikirjastojen alueen kirjastoissa

Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016

Laki yleisistä kirjastoista astui voimaan vuoden 2017 alusta. Tällä kyselyllä pyritään tutkimaan, miten uusi kirjastolaki on vaikuttanut kirjastojen toimintaan tulevan Jokikirjastojen alueella ja millainen rooli kirjastoalan koulutuksella on rekrytoitaessa henkilöstöä.

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Kysely lähetetään kaikille alueen kirjastojen johtajille tai vastaavassa roolissa oleville. Mikäli vastaajan vastuulla on useampi kirjasto, vastaukset koskevat kaikkia vastuulla olevia kirjastoja.

Tämä kyselytutkimus on osa opinnäytetyötäni Oulun ammattikorkeakoulun kulttuurituottamisen ja luovan talouden ylemmän ammattikorkeakoulun koulutusohjelmassa.

Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>

Kysely on lyhyt ja sen vastaamiseen menee noin 30 minuuttia. Kiitos vastauksista!

Sanna Kallio

sanna.kallio@haapop.fi

1. Laissa säädetään yleisistä kirjastoista ja niiden toiminnasta sekä toiminnan paikallisesta, alueellisesta ja valtakunnallisesta edistämisestä, kirjastojen yhteistyöstä ja valtionrahoituksesta.

Onko nykyinen laki yleisistä kirjastoista onnistunut?

Kyllä

Ei

Perustelut ja kommentit

2. Lain tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin; tiedon saatavuutta ja käyttöä; lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa; mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.

Ovatko uuden lain tavoitteet onnistuneet?

Kyllä

Ei

Perustelut ja kommentit

3. Laissa tarkoitetaan yleisellä kirjastolla kunnan järjestämää kaikille väestöryhmille tarkoitettua kunnan kirjastolaitosta; valtakunnallisella kehittämisselityksellä yhdelle yleiselle kirjastolle annettua yleisten kirjastojen tasapuolista toimintaa tukevaa kehittämisselitystä ja alueellisella kehittämisselityksellä yleiselle kirjastolle annettua tehtävää, jolla tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen toimintaedellytysten vahvistumista.

Ovatko määritelmät selkeät ja onnistuneet?

Kyllä

Ei

Perustelut ja kommentit

4. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa yleisiä kirjastoja koskevasta valtakunnallisesta kirjastopolitiikasta ja sen kehittämisestä. Aluehallintoviraston tehtävänä on valtion alueellisena hallintoviranomaisena edistää toimialueellaan yleisiä kirjastoja koskevien valtakunnallisten kirjastopolitiittisten tavoitteiden toteutumista; seurata ja arvioida toimialueensa yleisten kirjastojen toimintaa; edistää yleisten kirjastojen paikallisia, alueellisia, valtakunnallisia ja kansainvälisiä kehittämisselityksiä sekä suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön antamat muut tehtävät.

Onko opetus- ja kulttuuriministeriön ja paikallisen aluehallintoviraston toiminta ollut riittävää?

Kyllä

Ei

Perustelut ja kommentit

5. Kunnan tehtävänä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen. Kunta voi järjestää yleisen kirjaston toiminnan itse taikka yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin. Kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevista päätöksistä.

Miten kunta jossa toimit on järjestänyt asian?

Yksin

Yhdessä toisen kunnan kanssa

Muulla tavoin

Jos yhdessä toisen kunnan kanssa tai muulla tavoin, niin miten?

6. Yleisen kirjaston tehtävänä on tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisäilytöihin; ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa; edistää lukemista ja kirjallisuutta; tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon; tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan ja edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Miten nämä asiat näkyvät toiminnassanne?

7. Yleisten kirjastojen keskuskirjasto muuttui valtakunnalliseksi kehittämiskirjastoksi (Helsingin kaupunginkirjasto). Yleisten kirjastojen toiminnan tasapuoliseksi tukemiseksi valtakunnallisella kehittämistehtävällä toteutetaan yleisten kirjastojen yhteisiä palveluja ja edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Kehittämistehtävä voidaan antaa yleiselle kirjastolle, jolla on kehittämistehtävän hoitamisen kannalta monipuolista kansallista ja kansainvälistä kirjastotoiminnan tuntemusta sekä riittävät voimavarat.

Miten tämä muutos on vaikuttanut?

Asialla on ollut suuri vaikutus

Asialla on ollut jonkin verran vaikutusta

Asia ei ole vaikuttanut ollenkaan

Millaisia vaikutuksia asialla on ollut:

8. Maakuntakirjastot muuttuivat uuden lain myötä alueellisiksi kehittämiskirjastoiksi ja niiden määrä väheni. Alueellisella kehittämistehtävällä luodaan edellytyksiä toimialueen yleisten kirjastojen toiminnan vahvistamiselle. Kehittämistehtävällä tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen kehittymistä ja henkilöstön osaamista sekä edistetään yleis-

ten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Kehittämistehtävää annettaessa on otettava huomioon aluerakenne ja kielelliset tekijät.

Miten tämä muutos on vaikuttanut?

Asialla on ollut suuri vaikutus
Asialla on ollut jonkin verran vaikutusta
Asia ei ole vaikuttanut ollenkaan
Millaisia vaikutuksia asialla on ollut:

9. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää kunnan suostumuksella erityisen tehtävän kirjastolle jolla on riittävät edellytykset tehtävän hoitamiseen. (Esimerkiksi saamenkielisen, venäjänkielisen ja monikielisen kirjaston toiminta ja Seinäjoen kaupunginkirjaston lasten ja nuorten lukemista ja lukutaitoa edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä).

Miten tämä asia on vaikuttanut?

Asialla on ollut suuri vaikutus
Asialla on ollut jonkin verran vaikutusta
Asia ei ole vaikuttanut ollenkaan
Millaisia vaikutuksia asialla on ollut:

10. Kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa. Miten tämä asia toteutuu?

Toteutuu täysin
Toteutuu osin
Perustelut ja kommentit:

11. Kirjaston toimii ja kehittää toimintaansa yhteistyössä muiden yleisten kirjastojen, Kansalliskirjaston, Varastokirjaston, Näkövammaisten kirjaston sekä muiden korkeakoulukirjastojen, oppilaitoskirjastojen ja erikoiskirjastojen kanssa. Lisäksi kirjasto voi laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden, päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Millaista yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kanssa on?

12. Omien aineistojen käyttö, lainaus ja varaaminen sekä ohjaus ja neuvonta sekä kaukolainat valtakunnallista ja alueellisen kehittämistehtävää hoitavista kirjastoista ovat maksuttomia. Kunta voi periä myöhässä palautetusta aineistoista, varatun aineiston noutamatta jättämisestä ja muista suoritteista maksuja.

Muuttuivatko maksut uuden lain myötä?

Kyllä
Ei

Jos muuttuivat, miten ne muuttuivat? Oliko se hyvä vai huono asia?

13. Kirjaston käyttäjän on käyttyädyttävä kirjastossa asiallisesti. Toiminnan häiritsemiseen ja turvallisuuden vaarantamiseen sovelletaan järjestyslakia. Kirjaston käyttäjän on käsiteltävä aineistoja ja muuta omaisuutta huolellisesti.

Onko tämä asia aiheuttanut toimenpiteitä uuden lain myötä?

Kyllä
Ei

Jos on aiheuttanut toimenpiteitä, niin millaisia?

14. Kunta voi hyväksyä käytösäännöt, joilla edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Käytösäännöissä voidaan antaa määräyksiä kirjaston tilojen ja omaisuuden käytön ohella kirjastoaineiston lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja palauttamisen määräajoista sekä lainauskiellosta, kirjaston käyttökiellosta ja maksuista.

Onko kirjastossa käytössä käytösäännöt?

Kyllä
Ei

15. Kirjasto voi asettaa asiakkaan lainaus- ja käyttökieltoon. Lainakiellon voi saada, jos ei ole palauttanut aineistoja määräajassa. Kirjaston käyttökiellon voi saada, jos toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriöitä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa turvallisuutta taikka vahingoittaa kirjaston omaisuutta.

Onko kirjastossa annettu lainakieltoja tai käyttökieltoja?

Kyllä
Ei

Jos on, kumpia on annettu?

16. Kunnan on arvioitava kirjaston toimintaa ja arvioinnin keskeiset tulokset tulee julki-
staa.

Onko kirjastossa tehty arviointeja?

Kyllä
Ei

17. Kirjastolla tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä. Asiantuntijatehtävissä toimivalta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa, jollei tehtävän luonteesta muuta johdu. Kunnan kirjastolaitosta johtavalta vaaditaan soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja hyvä perehtyneisyys kirjastojen tehtäviin ja toimintaan. Onko kirjastossa työskentelevillä kirjastoalan koulutus?

Kyllä, kaikilla
Kyllä, osalla
Ei lainkaan tärkeä asia

Jos kirjastossa olisi avoinna työpaikka, vaaditteko siihen valittavalta kirjastoalan koulutuksen?

Kyllä
Ei
Perustelut ja kommentit:

Kuinka tärkeänä koet kirjastoalan koulutuksen?

Erittäin tärkeänä
Tärkeänä
Vähän tärkeänä
Perustelut ja kommentit:

18. Valtionosuuden myöntämisestä yleisen kirjaston käyttökustannuksiin säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa. Kunnalle myönnetään valtionavustusta valtion talousarvioon otetun määrärahan rajoissa valtakunnallisen kehittämistehtävän, alueellisen kehittämistehtävän ja erityisen tehtävän hoitamiseen ja lain mukaiseen toimintaan siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa säädetään sekä kirjaston investointihankkeisiin ja toimitilojen kehittämiseen siten kun valtionavustuslaissa säädetään.

Onko kirjaston rahoitus riittävä?

Kyllä
Ei
Perustelut ja kommentit:

19. Haluatko vielä kommentoida tai lisätä jotain?

Kiitos vastauksistasi!